

SAMENWERKENDE
GEMEENTEN
AALBURG
WERKENDAM
WOUDRICHEM

NOTA ARCHEOLOGIE TOT OP DE BODEM

Update 2018

NOTA ARCHEOLOGIE TOT OP DE BODEM Update 2018

Opgesteld in de regionale samenwerking tussen:

gemeente Aalburg
gemeente Werkendam
gemeente Woudrichem

Auteurs

ing. M. Huijbregts
drs. L. Weterings-Korthorst

Wijk en Aalburg, mei 2018

Samenvatting

Sinds 2007 ligt de verantwoordelijkheid ten aanzien van de archeologische erfgoedzorg grotendeels bij de gemeentelijke overheden. Gemeenten hebben de verplichting hun verantwoordelijkheid voor het behoud van het archeologische erfgoed op zich te nemen. Samenhangend met hun specifieke verantwoordelijkheid voor de inrichting van het grondgebied liggen, volgens de logica van de wetgeving, op gemeentelijk niveau immers de meest praktische mogelijkheden om de kwaliteit van de leefomgeving te handhaven en/of te versterken. Door de gemeente Altena is besloten om te komen tot een gemeentelijk beleid ten aanzien van archeologische monumentenzorg. De ervaringen die de gemeenten Aalburg, Werkendam en Woudrichem vanaf 2007 hebben opgedaan en de onderzoeken die de afgelopen jaren zijn uitgevoerd vormen hiervoor de basis.

Voorliggende beleidsnota is gebaseerd op het beleid dat in 2010 tot stand is gekomen met als basis de in 2010 door Archeologisch Adviesbureau RAAP opgestelde archeologiekaart en cultuurhistoriekaart en de bijbehorende toelichting (RAAP rapport 2190: deelrapport I). Uit deze kaarten is een archeologische -en cultuurhistorische beleidskaart voortgevloeid met een bijbehorend beleidsadvies (Raap rapport 2190: deelrapport II). Deze basis vormde de afgelopen acht jaar de kern van het gemeentelijke archeologiebeleid. Na 2010 zijn er verschillende nieuwe gegevens beschikbaar gekomen waarmee de archeologische verwachtingen en daarmee het archeologiebeleid aangescherpt kunnen worden. Om die reden hebben de gemeenteraden al in 2010 bij de vaststelling van het beleid bepaald dat het beleid geactualiseerd diende te worden na enkele jaren. Om die reden heeft Archeologisch Adviesbureau RAAP de Archeologiekaart in 2018 geactualiseerd en heeft zij nieuwe beleidsvoorstellen gedaan. Het resultaat is verwerkt in deze beleidsnota,

De geactualiseerde archeologische beleidskaart bestaat uit meerdere archeologische kaarteenheden variërend van een hoge archeologische verwachting tot een lage archeologische verwachting en archeologische waarden. Op de beleidskaart is vervolgens per kaarteenheid de beleidscategorie en de vrijstellingsgrens weergegeven. In totaal zijn deze kaarteenheden samengevat in zes categorieën met elk een eigen vrijstellingsgrens. De vrijstellingsgrens geeft aan vanaf welke diepte en oppervlakte van een bodemingreep van tevoren archeologisch onderzoek moet plaatsvinden. Het type onderzoek is daarbij afhankelijk van de aanwezige archeologische waarde of verwachting. De kaart die op deze wijze is ontstaan, wordt de Archeologisch beleidskaart genoemd en maakt deel uit van deze Nota archeologie.

In deze nota wordt toelichting gegeven op de Archeologisch beleidskaart en wordt tevens uitgelegd hoe de gemeente verder omgaat met de archeologische onderzoeksplicht bij bodemingrepen. De kern van het voorliggende beleid wordt gevormd door de (toelichting op de) 'Archeologische beleidskaart' en het 'Stappenplan archeologie' in hoofdstuk 2. Aan de hand van de beleidskaart wordt in het stappenplan aangegeven op welke wijze de gemeente Altena invulling geeft aan de onderzoeksplicht per beleidscategorie.

De Nota archeologie zal na vaststelling verder ingebed moeten worden binnen de gemeentelijke organisatie en haar ruimtelijke beleid. Hoofdstuk 3 beschrijft op welke wijze het archeologiebeleid kan worden opgenomen in het gemeentelijke ruimtelijke beleid. Hoofdstuk 4 geeft aan hoe dit verder organisatorisch geregeld dient te worden. Het financiële kader waarbinnen het archeologie beleid plaatsvindt wordt kort weergegeven in hoofdstuk 5.

Inhoudopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding	10
1.1 Aanleiding	10
1.2 Beleidsnota archeologie.....	11
1.3 Leeswijzer.....	11
Hoofdstuk 2 Archeologie	14
2.1 Wettelijke kader	14
2.1.1 Europa: Verdrag van Malta.....	14
2.1.2 Wet- en regelgeving	14
2.1.3 Provinciaal beleidskader.....	16
2.1.4 Gemeentelijk beleidskader.....	18
2.2 Totstandkoming Archeologisch beleidskaart	18
2.3 Toelichting op de Archeologische beleidskaart.....	19
2.3.1 Archeologische monumenten (AMK-terrein beschermd) (rood op de kaart)	20
2.3.2 Archeologische monumenten (AMK-terrein onbeschermd) (rood op de kaart)	20
2.3.3 Historische kernen (oranje op de kaart)	20
2.3.4 Archeologische vindplaatsen (roodbruin op de kaart)	21
2.3.5 Zones met een hoge archeologische verwachting (bruintinten op de kaart)	21
2.3.6 Verdronken nederzetting (licht oranje op de kaart)	21
2.3.7 Zones met een middelhoge archeologische verwachting (groentinten op de kaart)	21
2.3.8 Gebieden met een middellage archeologische verwachting (geeltinten op de kaart)	22
2.3.9 Gebieden met een lage archeologische verwachting (grijs op de kaart).....	22
2.3.10 Archeologisch onderzoek (paarse belijning op de kaart)	22
2.3.11 Gebieden met een zoetegetijdenkleidek (blauwe golf op de kaart)	22
2.3.12 Gebieden met verschillende archeologische waarden.....	22
2.4 Het proces van de archeologische monumentenzorg.....	23
2.4.1 Uitgangspunten proces archeologische monumentenzorg.....	23
2.4.2 Stappen in het proces van archeologische monumentenzorg	23
2.4.3 Onderzoekstypen	24
2.5 Vrijstellingsgrenzen	26
2.6 Stappenplan Archeologie in de ruimtelijke ordening	28
Hoofdstuk 3 Archeologische Monumentenzorg en Ruimtelijke Ordening	35
3.1 Verankering van de kaarten in de ruimtelijke ordening.....	35
3.1.1 Archeologie	35
3.2 Erfgoedbeleid	37
3.3 Planregels, vergunningsvoorwaarden en Erfgoedverordening	38
3.3.1 Het bestemmingsplan	38
3.3.3 Erfgoedverordening.....	39
Hoofdstuk 4 Organisatie en instrumentarium	43
4.1 Archeologie in de gemeentelijke organisatie	43
4.2 De uitvoering van het archeologiebeleid	44
4.2.1 Archeologische beleidskaart.....	44
Hoofdstuk 5 Financiering.....	49
5.1 Risico's.....	49
5.2 Archeologieleges en Gemeentefonds	49
5.3 Grondexploitatiebijdrage	50

1

Inleiding

Hoofdstuk 1 Inleiding

Voor u ligt de Nota archeologie van de gemeente Altena. De voormalige gemeenten Aalburg, Werkendam en Woudrichem besloten in 2010 om de verantwoordelijkheid voor de archeologische monumentenzorg op te pakken en te komen tot een gezamenlijk gemeentelijk archeologiebeleid. De basis van dit beleid bestond uit een archeologisch verwachtingenmodel welke vertaald was in een Archeologiekkaart en een Archeologische beleidskaart. Deze zijn door de gemeenten destijds vertaald in een Nota archeologie en een Erfgoedverordening. Deze nota betreft de actualisering van het in 2010 vastgestelde beleid op basis van de in de afgelopen jaren opgedane kennis en een aangepast verwachtingenmodel door RAAP.

1.1 Aanleiding

Sinds 1 september 2007 is de Wet op de Archeologische Monumentenzorg van kracht. Deze wet regelt de zorg voor ons bodemarchief en is de vertaling van het Verdrag van Malta. De essentie van deze wet is dat waardevolle archeologische resten zoveel mogelijk in de bodem behouden blijven. In een zo vroeg mogelijk stadium van de ruimtelijke planvorming dient rekening te worden gehouden met archeologie. Om dit te kunnen waarborgen is de zorg voor het bodemarchief grotendeels bij de gemeenten komen te liggen (decentralisatie). Gemeenten hebben de verplichting hun verantwoordelijkheid voor het behoud van het archeologische erfgoed op zich te nemen. Samenhangend met hun specifieke verantwoordelijkheid voor de inrichting van het grondgebied liggen, volgens de logica van deze wet, op gemeentelijk niveau immers de meest praktische mogelijkheden om de kwaliteit van de leefomgeving te handhaven en/of te versterken.

Deze taken en bevoegdheden zijn met de modernisering van de monumentenzorg (MoMo) in 2012 verder uitgebreid. Aan de wetgeving is toegevoegd dat gemeenten bij de planvorming en -uitvoering niet alleen rekening moeten houden met cultuurhistorische resten *onder* de grond (= archeologische resten), maar ook met cultuurhistorische elementen *boven* de grond. Deze Nota archeologie gaat echter alleen in op de cultuurhistorische resten *onder* de grond. Voor de cultuurhistorische elementen *boven* de grond stelt RAAP momenteel een nieuwe cultuurhistoriekaart op en volgt hiervoor een separate beleidsnota.

Inmiddels is de zorg voor ons bodemarchief al deels geregeld in de Erfgoedwet en wordt deze ook opgenomen in de Omgevingswet. Het belang van de zorg voor ons bodemarchief blijft daarmee belangrijk

1.2 Beleidsnota archeologie

Om de gemeentelijke rol op het gebied van archeologie vorm te geven hebben de voormalige gemeenten Aalburg, Werkendam en Woudrichem besloten om gezamenlijk te komen tot één intergemeentelijk beleid ten aanzien van de erfgoedzorg voor de archeologische resten. De basis hiervoor was de Archeologiekartaat, die in opdracht van de drie voormalige gemeenten in 2010 door RAAP Archeologisch Adviesbureau RAAP is vervaardigd¹.

Op basis van de archeologiekartaat² heeft Archeologisch Adviesbureau RAAP een archeologische beleidsadvieskartaat³ opgesteld, waarin voorstellen werden gedaan voor het toekomstige erfgoedbeleid. Hieruit is de destijds geldende Nota archeologie en de Archeologische beleidskartaat voortgevloeid. In 2018 voerde RAAP op verzoek van de drie gemeenten een actualisatie op de Archeologiekartaat⁴ uit, er waren inmiddels verschillende nieuwe gegevens beschikbaar gekomen die hiertoe aanleiding gaven. RAAP heeft ook hierbij een vernieuwd beleidsadvies opgesteld. Dit advies is verwerkt in onderhavige update van het archeologiebeleid.

Na de vaststelling van voorliggende geactualiseerde beleidsnota en beleidskartaat, wordt de beleidskartaat archeologie Land van Heusden en Altena leidend en vervalt de beleidskartaat uit 2010. De achterliggende rapportage blijft de belangrijkste achtergrondinformatie omdat de methodiek niet is veranderd. Daar waar andere keuzes zijn gemaakt, is dit beschreven in het actualiseringonderzoek van RAAP. Beide onderzoeken vormen daarom tezamen de inhoudelijke onderbouwing van de Archeologiekartaat en de Archeologische beleidskartaat.

1.3 Leeswijzer

De belangrijkste uitgangspunten van de archeologie staan in hoofdstuk 2 weergegeven. Dit hoofdstuk vormt de inhoudelijke verantwoording van de archeologische verwachtingenkartaat en de vertaling van de beleidsadviezen van RAAP naar het gemeentelijke beleid. In hoofdstuk 3 wordt vervolgens nader aangegeven op welke wijze archeologie in het gemeentelijke beleid wordt verankerd. De doorvertaling van dit beleid en de gevolgen ervan op de organisatie en de daarbij behorende beleidsinstrumenten worden verder in hoofdstuk 4 uitgelegd. Hoofdstuk 5 tenslotte geeft een overzicht van de belangrijkste financiële aspecten ten aanzien van archeologie.

---

¹ Peeters, ir. M.M., Ellenkamp, G.R., 2010. *RAAP rapport 2190: Overvloed. Een erfgoedkartaat voor de gemeenten Aalburg en Werkendam. Deel 1: toelichting op de archeologische en cultuurhistorische kartaat*

² Peeters, ir. M.M., Ellenkamp, G.R., 2010. *RAAP rapport 2190: Overvloed. Een erfgoedkartaat voor de gemeenten Aalburg en Werkendam. Deel 1: toelichting op de archeologische en cultuurhistorische kartaat, kaartbijlage 1 en 2*

³ Peeters, ir. M.M., Ellenkamp, G.R., 2010. *RAAP rapport 2190: Overvloed, Beleidsadviezen bij de erfgoedkartaat voor de gemeente Aalburg en Werkendam (alsmede Woudrichem). Deel 2: toelichting op de beleidsadvieskartaat, kaartbijlagen 3 en 4*

⁴ G.R. Ellenkamp, 2018: Update archeologiekartaat Land van Heusden en Altena. Verantwoording methodiek en kaartbeeld, RAAP-NOTITIE 6322.

2

Archeologie

Hoofdstuk 2 Archeologie

2.1 Wettelijke kader

Het wettelijke kader van het gemeentelijke archeologiebeleid wordt gevormd door het beleid en de wet- en regelgeving op hogere niveaus. Voor het gemeentelijk archeologiebeleid was met name de Wet op de Archeologische Monumentenzorg, waar dat sinds 2016 de Erfgoedwet is, van belang. De omgang met archeologie in de fysieke leefomgeving zal in de nieuwe Omgevingswet worden geregeld, die in 2021 in werking zal treden. Het uitgangspunt is dat de beschermingsniveaus zoals die in de eerdere wetten en regelingen golden, worden gehandhaafd. Hieronder wordt het wettelijke kader verder uitgewerkt.

2.1.1 Europa: Verdrag van Malta

Het Europese verdrag betreffende de bescherming van het archeologische erfgoed is in 1992 in Valletta (Malta) ondertekend door de ministers van Cultuur van de landen aangesloten bij de Raad van Europa. Dit verdrag wordt het 'Verdrag van Malta' of 'Verdrag van Valletta' genoemd.⁵ Het verdrag van Malta heeft als doel archeologische resten in Europa te beschermen als onvervangbaar onderdeel van het culturele erfgoed (artikel 1). Het accent ligt op het streven naar het behoud en beheer van archeologische resten in de bodem en op het zoveel mogelijk beperken van (de noodzaak van) archeologische opgravingen (artikel 2). Het verdrag bepaalt dat archeologie voortaan expliciet bij de besluitvorming over ruimtelijke ingrepen moeten worden meegewogen. Waar mogelijk dienen de archeologische resten te worden ontzien (behoud *in situ*⁶). Wanneer bescherming en inpassing van archeologisch waardevolle terreinen niet mogelijk blijkt, zal de historische informatie door middel van verantwoord archeologisch onderzoek moeten worden veiliggesteld (behoud *ex situ*). Om deze doelstelling te bereiken, moet het archeologische belang volledig erkend worden in planologische besluitvormingsprocessen (artikel 5).

De veroorzaker van de bodemverstoring is verantwoordelijk voor het vroegtijdig (laten) uitvoeren van archeologisch onderzoek en de financiering daarvan (artikel 6).⁷ Onderzoek moet worden uitgevoerd door een ter zake kundige specialist en worden afgesloten met een schriftelijke wetenschappelijke verslaglegging (artikel 7). Een informatieplicht is vastgelegd in de vorm van verplichte uitwisseling van informatie en het actueel houden van een databank met archeologische gegevens (artikelen 7 en 8). Het verdrag verplicht ook voorlichting aan het publiek en publieksgerichte ontsluiting van archeologische resten om bij de burgers meer begrip te ontwikkelen voor het belang van hun cultureel erfgoed (artikel 9).

2.1.2 Wet- en regelgeving

Van september 2007 tot juli 2016 was de *Wet op archeologische monumentenzorg* van kracht. Hierin werd concreet invulling gegeven aan het Verdrag van Malta. Het betrof onder meer een herziening van de Monumentenwet 1988⁸ en sloot daarmee aan op bestaande wet- en regelgeving⁹.

---

⁵ Ministerie van WVC en BZ, 1992. *Het verdrag van Valletta*

⁶ dit is een Latijnse uitdrukking die betekent dat objecten precies zo blijven liggen zoals ze in het verleden zijn achtergelaten

⁷ het 'veroorzaker-betaalt-principe'

⁸ door toevoegen van de artikelen 38 t/m 60

Het doel van de Wamz was om archeologische resten waar nodig te beschermen, zonder daarbij meer maatschappelijke lasten in het leven te roepen dan strikt noodzakelijk was. Vergeleken met de doelstelling van het Verdrag van Malta kende de Monumentenwet dus een nuancering. De wetgever gaf namelijk aan dat de bescherming van archeologie naar verhouding diende te zijn. Dit gaf ruimte voor een belangenafweging. De uitgangspunten van de herziene monumentenwetgeving sloten veelal aan bij het verdrag van Malta. Zo werd veel waarde gehecht aan behoud en beheer in de bodem en verbetering van de informatievoorziening over het cultureel erfgoed. Ook het 'veroorzaker-betaalt-principe' werd integraal overgenomen. Meest relevant voor de gemeenten was de verankering van de archeologie in de bestemmingsplannen en het feit dat de bevoegde overheid ten aanzien van de omgang met het bodemarchief in de meeste gevallen bij de gemeentelijke overheden is komen te liggen.

In de wet was vastgelegd dat gemeenten bij (op)nieuw vast te stellen bestemmingsplannen rekening dienden te houden met niet alleen de bekende maar ook met de te verwachten archeologische resten. De Archeologische Monumentenkaart¹⁰ en de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden¹¹ konden daarbij als toetsingskader dienen. Nadeel van deze kaarten is dat de kaartschaal voor gemeentelijk niveau te grof is om mee te werken. Een gedetailleerde gemeentespecifieke Archeologische beleidskaart, gebaseerd op een archeologie kaart, was dan ook feitelijk onmisbaar. Een dergelijke kaart vormt de vertaling van het beleid dat de gemeente hanteert in het kader van de archeologische monumentenzorg. Een dergelijke kaart en de doorvertaling naar beleid biedt grote voordelen voor de gemeente.

In artikel 41a van de Monumentenwet 1988 was bepaald dat diverse verplichtingen m.b.t. archeologisch onderzoek niet golden voor projecten met een oppervlak kleiner dan 100 m². De gemeenteraad kon hiervan afwijken door een andere oppervlakte vast te stellen (vrijstellingsgrens). Een dergelijke afwijking kon zowel naar boven als naar beneden plaatsvinden. Zo kon deze voor gebieden met een hoge verwachting strenger zijn, bijvoorbeeld dat onderzoek benodigd is vanaf een oppervlakte gelijk of groter dan 50 m². Voor gebieden met een lage archeologische verwachting kon deze vrijstellingsgrens juist ruimer worden vastgesteld, bijvoorbeeld dat onderzoek pas nodig is vanaf een oppervlakte gelijk aan of groter dan 50.000 m². Een eigen beleid vormde zo een versoepeling van de wet.

Daarnaast kon met een eigen Archeologische beleidskaart een verkorting van de archeologische monumentenzorgcyclus worden bereikt, omdat de eerste stap van de AMZ (het bureauonderzoek) kon worden ingekort. Voor het Land van Heusden en Altena kon door het bureauonderzoek dat is uitgevoerd voor het opstellen van de Archeologiekaart¹², bij concrete (ruimtelijke) ontwikkelingen het bureauonderzoek worden ingekort en worden toegespitst op de onderzoekslocatie.

Erfgoedwet en Omgevingswet

In juli 2016 trad de Erfgoedwet in werking. Voor het eerst is er één integrale wet die betrekking heeft op onze museale objecten, musea, monumenten en archeologie op het land en onder water. Samen met de nieuwe

---

9 Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 1988; Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 2006

10 Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2010.:AMK

11 Deeben, J. *De Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Amersfoort 2008

12 Gebaseerd op Peeters, ir. M.M., Ellenkamp, G.R. 2010. *RAAP rapport 2190, deel 1 en deel 2*. Weesp 2010

Omgevingswet, die voorzien is in 2021, maakt de *Erfgoedwet* dé integrale bescherming van ons cultureel erfgoed mogelijk.

De nieuwe Erfgoedwet bundelt eerdere wet- en regelgeving voor behoud en beheer van het cultureel erfgoed in Nederland. Aan de Erfgoedwet zijn een aantal nieuwe bepalingen toegevoegd. Het uitgangspunt is dat de beschermingsniveaus zoals die in de eerdere wetten en regelingen golden tenminste worden gehandhaafd.

Voor het aspect archeologie is er met de komst van de Erfgoedwet zo goed als niets veranderd. De grootste impact van de wet is het feit dat archeologische bedrijven niet meer werken onder de opgravingsvergunning van de Minister van OC&W maar dat ze zich voor verschillende werkzaamheden moeten certificeren.

Een gedeelte van de Monumentenwet is opgegaan in de Erfgoedwet, een ander gedeelte zal opgaan in de Omgevingswet die voorzien is in 2021. Tot die tijd is er sprake van een overgangsregeling. De Omgevingswet is één samenhangende wet, waarin bestaande wet- en regelgeving op het gebied van de fysieke leefomgeving geïntegreerd wordt, waarin de kwaliteit van de leefomgeving en daarmee cultureel erfgoed goed geborgd is (zie ook §3.1.1).

Naar aanleiding van het *Amendement Ronnes* is in één van de Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB) opgenomen dat de Archeologiekaarten die bijna alle gemeenten hebben, beter onderbouwd moeten worden. Art. 5.72 *Besluit kwaliteit leefomgeving* (Bkl) stelt het als volgt 'in een omgevingsplan wordt rekening gehouden met het behoud van cultureel erfgoed, met inbegrip van bekende of aantoonbaar te verwachten archeologische monumenten.' Door het opnemen van het woord 'aantoonbaar' brengt de wetgever tot uitdrukking dat gemeenten te verwachten archeologische monumenten alleen in hun omgevingsplannen kunnen beschermen indien de bescherming is gebaseerd op expliciete en specifiek lokale archeologische en bodemkundige informatie. Het gebruik van nauwkeurig archeologisch kaartmateriaal, inclusief een onderbouwing van de trefkans op archeologische monumenten, zorgt ervoor dat initiatiefnemers en vergunning aanvragers alleen goed onderbouwd een archeologische onderzoekplicht opgelegd krijgen.¹³

Met de update van de Archeologiekaart is ingespeeld op deze nieuwe, nadere onderbouwing van de Archeologiekaart: door gebruik te maken van nieuwe gegevens en de onderzoeksresultaten van alle archeologische onderzoeken die in de afgelopen acht jaar zijn uitgevoerd, bleek het mogelijk om de archeologische verwachtingszones nader te onderbouwen en er explicietere vrijstellingsgrenzen aan te koppelen.

Of de gemeenten daadwerkelijk voldoen aan de bedoelde 'aantoonbaarheid' zal pas blijken uit de eerste jurisprudentie over het onderwerp.

2.1.3 Provinciaal beleidskader

In het kader van het cultuurbeleid van de provincie Noord-Brabant zet de provincie in op versterking van de Brabantse identiteit. Onderdeel hiervan is het behoud van het Brabantse cultureel erfgoed. De inzet van dit erfgoed¹⁴ is om de ruimtelijke kwaliteit van de leefomgeving te verhogen en de verbinding van dit erfgoed met Noord-Brabant en haar inwoners.

Tengevolge van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) is er de noodzaak om te komen tot zorgvuldige afbakening en onderbouwing van de erfgoedwaarden van provinciaal belang. Deze waarden zijn op de Cultuur Historische

---

¹³ www.sam-limburg.nl

¹⁴ http://www.cultuurnetwerk.nl/cultuureducatie/begrippen_en_definities.html: Cultureel erfgoed zijn sporen uit het verleden in het heden die zichtbaar en tastbaar aanwezig zijn, maken onderdeel uit van het cultureel erfgoed. Dat kunnen voorwerpen zijn in musea, archeologische vondsten, archieven, monumenten en landschappen. Maar ook het daaraan verbonden immaterieel erfgoed, zoals verhalen, gewoonten of rituelen.

Waardenkaart (CHW) en in de Structuurvisie Ruimte en de Verordening Ruimte opgenomen. In totaal zijn er 21 cultuurhistorische landschappen met daarbinnen historisch landschappelijke vlakken en 16 archeologische landschappen geselecteerd en beschreven. De in de Structuurvisie Noord-Brabant aangegeven gebiedspaspoorten zijn voor de cultuurhistorie op hoofdlijnen verder uitgewerkt.

Verordening Ruimte en de Cultuurhistorische Waardenkaart

Voor wat betreft cultuurhistorie is één van de hoofdlijnen van de provinciale Verordening Ruimte de bescherming van aardkundig waardevolle gebieden, cultuurhistorische vlakken en nationale landschappen. Daarom is in de verordening met instructieregels beschreven hoe gemeenten dienen om te gaan met de cultuurhistorie binnen de vlakken.

De archeologische landschappen zijn niet opgenomen in de Verordening Ruimte. Er zijn derhalve geen instructieregels voor het aspect archeologie vanuit provinciaal oogpunt, want deze zijn namelijk al geborgd met de Monumentenwet 1988 waarin de wijzigingswet Archeologische Monumentenzorg 2007 is opgenomen. Archeologie is een wettelijke taak geworden van gemeenten, zij dienen bij ruimtelijke plannen rekening te houden met archeologie.

De provincie is de bevoegde overheid bij ontgrondingen en sommige gemeenteoverschrijdende projecten. De provincie heeft daarmee een stimulerende rol in de bescherming van het archeologisch belang en de samenwerking tussen gemeenten. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld de Stimuleringsregeling voor de opstelling van de gemeentelijke archeologie- of erfgoedkaarten, waarmee de erfgoedkaarten van de gemeenten van het Land van Heusden en Altena tot stand zijn gekomen.

De archeologische landschappen maken onderdeel uit van de gebiedspaspoorten zoals benoemd in de Structuurvisie Ruimte. De gebiedspaspoorten gelden als provinciaal uitgangspunt daar waar zij zelf initiatiefnemer is voor gebiedsontwikkelingen. Om de landschapsdoelen te behalen staat een stimulerend provinciaal beleid voorop. Wanneer gemeenten of andere partijen initiatiefnemer zijn van gebiedsontwikkelingen vraagt de provincie de gemeenten de landschapskenmerken en de ambities van de paspoorten uit te werken¹⁵.

Tot slot zet de provincie in op het belang van het regionaal samenwerken wanneer er ruimtelijke plannen zijn binnen de archeologische landschappen die, zoals gezegd, gemeentegrenzen overstijgen. De regiogemeenten kunnen hieraan eenvoudig mee werken doordat zij zich laten adviseren door hun regioarcheoloog.

In het Land van Heusden en Altena ligt één van deze archeologische landschappen, te weten landschap 13. Landschap 13 ligt over het gehele grondgebied van de gemeente Aalburg en kenmerkt zich door een hoge ruimtelijke samenhang (lage bebouwingsgraad). Het bestaat uit de huidige riviervlakte van de Maas en de stroomgordels ten noorden hiervan¹⁶.

In november 2016 hebben Gedeputeerde Staten het Uitvoeringsprogramma Interbestuurlijk Toezicht 2017 vastgesteld. De provincie houdt sindsdien systematisch toezicht op verschillende gemeentelijke

¹⁵ Barwasser, M., Meffert, M. 2011. *Schriftelijke reactie n.a.v. eerste concept Nota archeologie d.d.28 april 2011*

¹⁶ De volledige beschrijving van archeologisch landschap 13 is terug te vinden via http://atlas.brabant.nl/chw3/%5C%5Catlas.brabant.nl%5Cdocs%5Ccontwerp-chw%5CALS_Land%20van%20Heusden%20en%20Altena.pdf

toezichtgebieden; de uitvoering van de Monumentenzorg is er een van. De provincie let daarbij op de deskundigheid van de commissies die adviseren over omgevingsvergunningen voor het aanpassen van een beschermd monument en of ze ook daadwerkelijk worden geconsulteerd.

2.1.4 Gemeentelijk beleidskader

Nota archeologie Tot op de bodem

In het kader van de regionale samenwerking tussen Aalburg, Werkendam en Woudrichem is destijds besloten het beleid met betrekking tot erfgoed op een gelijkwaardig niveau te verkrijgen. In 2010 heeft Archeologisch Adviesbureau RAAP in opdracht van de toenmalige drie gemeenten een Archeologiekartaart en een Archeologische beleidskaart opgesteld. Deze Archeologiekartaart vormt in combinatie met de beleidskaart het uitgangspunt voor het toen vastgestelde archeologiebeleid van de gemeenten. De beleidskaart is uiteindelijk vertaald in de Archeologische beleidskaart. De Archeologische beleidskaart maakt onderdeel uit van de Nota archeologie en de Erfgoedverordening en gezamenlijk vormen zij het (inter)gemeentelijke beleidskader voor de gemeenten Aalburg, Werkendam en Woudrichem. Met de vaststelling van het beleid in 2010 is ook door de gemeenteraad gevraagd om na een aantal jaar het beleid te actualiseren. De actualisering van de beleidskaart en het opgaan van de gemeenten in gemeente Altena hebben ertoe geleid dat de Archeologische beleidskaart, de Nota archeologie en de Erfgoedverordening zijn gewijzigd.

2.2 Totstandkoming Archeologisch beleidskaart¹⁷

In 2010 is in deelrapport I de inventarisatie van geologische, geomorfologische, bodemkundige en hydrologische gegevens, die van belang zijn voor een reconstructie van het prehistorische landschap van het Land van Heusden en Altena, verwoord en verbeeld. Aan de hand van deze inventarisatie is een studie gemaakt van de wijze waarop de mens dit landschap heeft benut en welke sporen hierdoor in het landschap zijn achtergebleven. Dit landschap bestaat uit de archeologische vindplaatsen, de historische geografie, de historische bouwkunde en het sociaal- culturele erfgoed¹⁸. Deze geschiedenis van de mens en het landschap heeft geresulteerd in een specifiek archeologisch verwachtingsmodel voor de drie gemeenten. Op basis van dit model zijn vlakdekkende zones aan te wijzen waarvoor een hoge, middelhoge, lage of onbekende archeologische verwachting geldt. Daarnaast zijn de locaties met bekende archeologische waarden (historische kernen, vindplaatsen en archeologische monumententerreinen) ook in beeld gebracht.

In het kort kan gesteld worden dat een hoge verwachting geldt voor donken, grotere stroomgordels nabij het maaiveld en oude woongronden. Eveneens geldt een hoge verwachting voor de (voormalige) waterlopen, waar specifieke aan de natte context gerelateerde archeologische resten kunnen voorkomen. Een middelhoge verwachting geldt voor de flanken van rivierduinen, de wat kleinere stroomgordels en de oude, diep weggezakte stroomgordels. Voor alle overige gebieden geldt een lage archeologische verwachting, met

¹⁷ Peeters, ir. M.M., Ellenkamp, G.R., 2010. *RAAP rapport 2190: Overvloed, Een erfgoedkaart voor de gemeenten Aalburg en Werkendam. Deel 1: toelichting op de archeologische en cultuurhistorische kaart inclusief kaartbijlage 1* en G.R. Ellenkamp, 2018: Update archeologiekartaart Land van Heusden en Altena. Verantwoording methodiek en kaartbeeld, RAAP-NOTTIE 6322.

¹⁸ Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed 2008: Handreiking Cultuurhistorie in m.e.r. en MKBA. Het begrip cultuurhistorie omvat vier facetten, te weten archeologie, historische geografie, historische bouwkunde en het sociaal- culturele erfgoed. Archeologie heeft betrekking op de sporen in de bodem die informatie verschaffen over vroegere menselijke samenlevingen. Historische geografie richt zich op de invloed van de mens op de huidige verschijningsvorm van het landschap. Het gaat om de wisselwerking tussen de mens en de fysieke omgeving, welke tot uiting komt in landschappelijke elementen en ruimtelijke patronen. De historische bouwkunde, dat zowel over het exterieur, de bouwstijl of bouwtraditie (ook wel de architectuurgeschiedenis genoemd) als over de constructieve en technische kenmerken (ook wel de bouwhistorie genoemd) van gebouwen alsmede de bijbehorende tuinen gaat. Ook de stedenbouw is onderdeel van dit facet. Het sociaal-cultureel erfgoed, dat gaat over menselijke interacties in de vorm van economie, gebruiken en tradities, zoals bijv. organisatiestructuren (bijv. gilden), handelsroutes, festiviteiten, klederdrachten en religieuze bijeenkomsten.

uitzondering van de gebieden waar ontgroningen hebben plaatsgevonden. Deze hebben een onbekende archeologische verwachting omdat in de ondergrond nog afgedekte archeologische resten kunnen voorkomen die niet door de graafwerkzaamheden verstoord zijn.

De geactualiseerde Archeologiekaart kent dezelfde methodiek als de oorspronkelijke kaart uit 2010. Wel zijn de archeologische verwachtingszones aangepast aan nieuwe gegevens en zijn ze aangescherpt op basis van de resultaten van 8 jaar archeologische onderzoeken.¹⁹

Alle geïnventariseerde gegevens en gedefinieerde verwachtingszones zijn gecombineerd in één nieuwe Archeologiekaart. Op basis van deze kaart is vervolgens door RAAP, in nauwe samenspraak met de gemeenten en de regioarcheoloog, een archeologische beleidskaart opgesteld. Op deze kaart zijn in samenspraak vrijstellingsgrenzen toegekend bij de verschillende archeologische verwachtingen en archeologische waarden.²⁰ Op deze wijze is een Archeologische beleidskaart ontstaan, welke gelijktijdig met de Nota archeologie en de Erfgoedverordening vastgesteld wordt en onderdeel uitmaakt van beiden. Tezamen vormen zij het archeologische beleidskader van gemeente Altena. Om dit te bereiken zijn alle elementen die op de Archeologiekaart zijn weergegeven, omgezet naar vlakken (de archeologische kaarteenheden), waaraan een vrijstellingsgrens is gekoppeld. Op de beleidskaart is nog duidelijk te achterhalen wat de aard van elke kaarteenheid is, maar tegelijkertijd is een deel van het hoge detailniveau van de Archeologiekaart losgelaten om de vertaalslag naar ruimtelijk beleid mogelijk te maken.

Bij het (her)bestemmen van gronden kan op basis van deze kaarten op relatief eenvoudige wijze rekening worden gehouden met het aspect archeologie. In gebieden waar archeologische resten aanwezig zijn of verwacht worden, kunnen bijvoorbeeld maatregelen worden genomen om deze zoveel mogelijk te ontzien. Mogelijk kan het 'verhaal achter de archeologische resten' zelfs worden gebruikt ter inspiratie bij de planvorming. Voor de gebieden waar wel bodemversturende activiteiten gaan plaatsvinden, is in voorliggende beleidsnota aangegeven óf archeologisch onderzoek noodzakelijk is en wanneer eventueel vrijstelling van onderzoek kan worden verleend. Om de uitvoering van het beleid veilig te stellen is in paragraaf 2.4 en verder aangegeven hoe het onderzoek er (idealiter) uit moet zien.

2.3 Toelichting op de Archeologische beleidskaart²¹

In deelrapport I zijn alle bekende en verwachte archeologische resten geïnventariseerd en op de archeologie kaart (RAAP rapport 2190, kaartbijlage 1) gepresenteerd, bij de update uit 2018 is dit kaartbijlage 2. Deze kaart geeft op een hoog detailniveau weer, wat de (huidige) archeologische stand van zaken is binnen de voormalige gemeenten Aalburg, Werkendam en Woudrichem. Deze kaart is vervolgens verder vertaald in een archeologische beleidskaart (Raap rapport 2190, kaartbijlage 3, bij de update van 2018 is dit kaartbijlage 3). Aan de beleidskaart is vervolgens per archeologische eenheid de categorie en de vrijstellingsgrens bepaald. In 2010 en nu in 2018 wordt de archeologische beleidskaart gelijktijdig met het vaststellen van de Nota

¹⁹ Er is een nieuwe stroomgordelkaart verschenen, er zijn in acht jaar 140 archeologische onderzoeken uitgevoerd en er is een nieuw kaartbeeld van het Actueel Hoogtebestand Nederland vervaardigd.

²⁰ Zie paragraaf 2.3 en 2.5.

²¹ Grotendeels overgenomen uit Peeters, ir. M.M., Ellenkamp, G.R., 2010. *RAAP rapport 2190: Overvloed. Een erfgoedkaart voor de gemeenten Aalburg en Werkendam. Deel 1 en Deel 2* inclusief kaartbijlage 3 en G.R. Ellenkamp, 2018: Update archeologiekaart Land van Heusden en Altena. Verantwoording methodiek en kaartbeeld, RAAP-NOTITIE 6322.

archeologie en de Erfgoedverordening vigerend als Archeologische beleidskaart. De Archeologische beleidskaart maakt dan ook onderdeel uit van de Nota archeologie en de Erfgoedverordening.

Voor de afzonderlijke archeologische eenheden die op de beleidskaart zijn weergegeven wordt in deze paragraaf omschreven welke onderzoeksstrategie in geval van ruimtelijke ontwikkelingen geldend is, de vrijstellingsgrenzen die daarbij gehanteerd worden zijn te vinden in paragraaf 2.5. Het gaat hierbij om de eenheden die uit de update van 2018 zijn voortgevloeid. Bedacht dient te worden dat de archeologische verwachting geen uitspraken doet over de *concrete* aan- of afwezigheid van archeologische vindplaatsen, dat geldt alleen voor de archeologische waarden (archeologische monumententerreinen, historische kernen, vindplaatsen). Het blijft de weerslag van een verwachtingsmodel, sinds 2018 weldegelijk nader onderbouwd met onderzoeksresultaten van 140 archeologische onderzoeken. Benadrukt wordt dat in alle verwachtingszones archeologische vindplaatsen kunnen worden aangetroffen, maar de verwachte hoeveelheid neemt af van zones met een hoge verwachting naar zones met een lage verwachting.

2.3.1 Archeologische monumenten (AMK-terrein beschermd) (rood op de kaart)

Wettelijk beschermde archeologische monumenten omvatten gebieden waar archeologische resten van nationaal belang zijn vastgesteld met ondermeer een zeer hoge kwaliteit, zeldzaamheid en contextwaarde.²² Voor wettelijk beschermde terreinen is behoud van de bestaande situatie vereist en dient aantasting van de archeologische resten vermeden te worden. Deze terreinen komen slechts na uitzonderlijke toestemming van de minister (via de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) voor een bestemmingswijziging in aanmerking. Dit gebeurt volgens een aparte procedure.

2.3.2 Archeologische monumenten (AMK-terrein onbeschermd) (rood op de kaart)

De *overige archeologische monumenten*, dus de terreinen zonder wettelijke bescherming, hebben ook oudheidkundige betekenis, maar kennen een minder hoge of onduidelijke kwaliteit, zeldzaamheid en contextwaarde. Hoewel deze monumenten niet wettelijk beschermd zijn, dient gestreefd te worden naar planologische bescherming²³ (In deze zones dienen bij voorkeur geen werkzaamheden te worden uitgevoerd die tot fysieke aantasting van de (verwachte) archeologische resten leiden). Het beleid is dus gericht op behoud van de bestaande situatie: behoud *in situ*. Indien verstoring niet vermeden kan worden, dient minimaal een waarderend archeologisch onderzoek plaats te vinden.

2.3.3 Historische kernen (oranje op de kaart)

De *historische kernen* kunnen vanwege hun (verwachte) rijkdom aan archeologische resten elk afzonderlijk beschouwd worden als één grote archeologische vindplaats. In deze zones dienen bij voorkeur geen werkzaamheden te worden uitgevoerd die tot fysieke aantasting van de (verwachte) archeologische resten leiden. Het beleid is dus gericht op behoud van de bestaande situatie: behoud *in situ*. Indien verstoring niet vermeden kan worden, dient een archeologisch onderzoek plaats te vinden.

---

²² Sloos, A. *Handleiding voor de archeologische Monumentenkaart*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Amersfoort 2009

²³ Sloos, A. *Handleiding voor de archeologische Monumentenkaart*. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Amersfoort 2009

2.3.4 Archeologische vindplaatsen (roodbruin op de kaart)

Op *archeologische vindplaatsen* is de aanwezigheid van archeologische resten vastgesteld. Hoewel de afzonderlijke waarnemingen puntlocaties betreffen, omvatten de resten zelf veelal een groter oppervlak. Om daarmee rekening te kunnen houden, is rond vindplaatsen een zone met een straal van 50m aangeduid, waarin de archeologische resten zich kunnen uitstrekken. In deze zones dienen bij voorkeur geen werkzaamheden te worden uitgevoerd die tot fysieke aantasting van de (verwachte) archeologische resten leiden. Het beleid is dus gericht op behoud van de bestaande situatie: behoud *in situ*. Indien verstoring niet vermeden kan worden, dient een archeologisch onderzoek plaats te vinden.

2.3.5 Zones met een hoge archeologische verwachting (bruintinten op de kaart)

In zones met een *hoge archeologische verwachting* wordt een hoge dichtheid aan archeologische vindplaatsen verwacht. Het gaat hierbij om de verwachting op archeologische resten op grotere stroomgordels waarop in het verleden veelvuldig archeologische resten zijn aangetroffen. In deze gebieden dienen bij voorkeur geen werkzaamheden te worden uitgevoerd die tot fysieke aantasting van de (verwachte) archeologische resten leiden. Het beleid is dus gericht op behoud van de bestaande situatie: behoud *in situ*. Dit kan bijvoorbeeld door te streven naar extensieve vormen van grondgebruik. Indien verstoring niet vermeden kan worden, dient een archeologisch onderzoek plaats te vinden.

2.3.6 Verdrongen nederzetting (licht oranje op de kaart)

In het gebied komen op meerdere plaatsen *verdrongen nederzettingen* voor, hetzij als gevolg van verleggingen van de Maas, hetzij als gevolg van de Sint Elizabethsvloed. In beide gevallen staan de daadwerkelijke begrenzingen van de dorpen echter niet onomstotelijk vast en is ook niet altijd duidelijk of daadwerkelijk archeologische resten in de ondergrond verborgen liggen. De gebieden kunnen zodoende eerder aangemerkt worden als verwachtingszone dan als bekende vindplaats. In deze zones dienen bij voorkeur geen werkzaamheden te worden uitgevoerd die tot fysieke aantasting van de (verwachte) archeologische resten leiden. Het beleid is dus gericht op behoud van de bestaande situatie: behoud *in situ*. Dit kan bijvoorbeeld door te streven naar extensieve vormen van grondgebruik. Indien verstoring niet vermeden kan worden, dient een archeologisch onderzoek plaats te vinden.

2.3.7 Zones met een middelhoge archeologische verwachting (groentinten op de kaart)

In zones met een *middelhoge archeologische verwachting* worden archeologische vindplaatsen verwacht, maar in een lagere dichtheid dan in zones met een hoge archeologische verwachting. Het gaat hierbij om de verwachting op archeologische resten op grotere stroomgordels met verminderde potentie. In deze gebieden dienen bij voorkeur geen werkzaamheden te worden uitgevoerd die tot fysieke aantasting van de (verwachte) archeologische resten leiden. Het beleid is dus gericht op behoud van de bestaande situatie: behoud *in situ*. Dit kan bijvoorbeeld door te streven naar extensieve vormen van grondgebruik. Indien verstoring niet vermeden kan worden, dient een archeologisch onderzoek plaats te vinden.

2.3.8 Gebieden met een middellage archeologische verwachting (geeltinten op de kaart)

In zones met een *middellage archeologische verwachting* worden archeologische vindplaatsen verwacht, maar in een lagere dichtheid dan in zones met een hoge of middelhoge archeologische verwachting. Het gaat hierbij om de verwachting op archeologische resten op kleinere stroomgordels en crevasses. In deze gebieden dienen bij voorkeur geen werkzaamheden te worden uitgevoerd die tot fysieke aantasting van de (verwachte) archeologische resten leiden. Het beleid is dus gericht op behoud van de bestaande situatie: behoud *in situ*. Dit kan bijvoorbeeld door te streven naar extensieve vormen van grondgebruik. Indien verstoring niet vermeden kan worden, dient een archeologisch onderzoek plaats te vinden.

2.3.9 Gebieden met een lage archeologische verwachting (grijs op de kaart)

Een *lage archeologische verwachting* geldt voor de gebieden waar uitsluitend komafzettingen voorkomen. Hierin worden in principe geen locatiegebonden archeologische resten verwacht. Losse archeologische resten kunnen niet worden uitgesloten, maar aangezien hierop geen beleid is te maken gelden voor deze zones vanuit archeologisch oogpunt geen restricties ten aanzien van ruimtelijke ontwikkelingen.

2.3.10 Archeologisch onderzoek (paarse belijning op de kaart)

In gebieden waar al *archeologisch onderzoek* is verricht heeft de omlijning van de onderzoeksgebieden een signalerende functie voor bodemingrepen die binnen of in de directe nabijheid ervan voorzien zijn. Informatie uit deze onderzochte gebieden kan van invloed zijn op een eventuele onderzoeksplicht en wordt te allen tijde door de gemeente en haar deskundige bij de afweging daartoe betrokken.

2.3.11 Gebieden met een zoetegetijdenkleidek (blauwe golf op de kaart)

Voor *gebieden met een zoetegetijdenkleidek* gelden de onderliggende verwachting en de daaraan te koppelen vrijstellingsgrenzen voor wat betreft de omvang.

2.3.12 Gebieden met verschillende archeologische waarden

Indien in een plan- of projectgebied of perceel waarvoor een vergunning wordt aangevraagd volgens de Archeologische beleidskaart *verschillende archeologische waarden* voorkomen, dan geldt voor het project- of plangebied of perceel de hoogste aanwezige waarde met bijbehorende vrijstellingsdrempel onderzoek. Slechts als de hoogste waarde een zeer beperkt deel uitmaakt van het plangebied (maximaal 10 %) en in dit deel bovendien geen bodemverstoring plaatsvindt, kan in samenspraak met de door de bevoegde overheid aangestelde deskundige gekozen worden om af te wijken van de geldende hoogste waarde met één stap.

2.4 Het proces van de archeologische monumentenzorg

2.4.1 Uitgangspunten proces archeologische monumentenzorg

Het proces van de gemeentelijke archeologische monumentenzorg²⁴ is er op gericht een steeds nauwkeuriger inzicht te geven in de eventuele aanwezigheid en aard van archeologische resten in een gebied. In deze paragraaf wordt nader ingegaan op de vraag wanneer archeologisch onderzoek noodzakelijk is en welke stappen daarbij doorlopen moeten worden. Een goed begrip van de logica van deze fasen is van belang om de beleidskeuzen beter te begrijpen.

Het uitgangspunt van de archeologische monumentenzorg (AMZ) is archeologisch erfgoed *'in situ'* te bewaren. Dat betekent dat ook wanneer niet bekend is of daadwerkelijk archeologische resten in een gebied aanwezig zijn, het de voorkeur heeft om geen bodemverstoring te laten plaatsvinden. Wanneer echter ruimtelijke ontwikkelingen in een gebied gepland zijn die mogelijk bedreigend zijn voor eventuele archeologische resten, is een archeologisch onderzoek noodzakelijk om nader inzicht te krijgen in de eventueel aanwezige of de verwachte archeologische resten. Dit archeologisch onderzoek moet in alle gevallen voldoen aan de vigerende versie van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA).

2.4.2 Stappen in het proces van archeologische monumentenzorg

Bij ruimtelijke ontwikkelingen in een gebied die mogelijk bedreigend zijn voor eventuele archeologische resten, is een archeologisch onderzoek noodzakelijk. Wanneer een archeologisch onderzoek verplicht is, is afhankelijk van de vrijstellingsgrens die voor het te ontwikkelen gebied geldt. De vrijstellingsgrens geeft aan wanneer archeologisch onderzoek noodzakelijk is, namelijk bij bodemingrepen die qua oppervlakte én diepte groter zijn dan de genoemde vrijstellingsgrens.²⁵ Bij elke mogelijke bodemingreep dient door de bevoegde overheid bekeken te worden of en zo ja welk type (vervolg)onderzoek verricht dient te worden. Daarbij is de Archeologische beleidskaart uitgangspunt. Dit is echter geen sinecure en vergt per situatie maatwerk van de bevoegde overheid in samenspraak met de door haar aangestelde deskundige. Voor de bepaling wanneer onderzoek noodzakelijk is en welk type onderzoek dan gehanteerd wordt, kan worden teruggevallen op de Archeologische beleidskaart. In zijn algemeenheid geldt dat onderzoek niet nodig is als kan worden aangetoond dat:

- *in het gebied reeds in 'relevante mate' verstoring plaats heeft gevonden die dieper reikt dan de verwachte archeologische vondstlaag. Wanneer er volgens de initiatiefnemer sprake is van een verstoord bodemprofiel (ontgravingen, diepploegen, diep funderen etc.) van betreffend plangebied, dan dient dit middels verkennend booronderzoek conform de vigerende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie of op andere wijze overtuigend aangetoond te worden.*
- *de bodemverstorende handelingen in het gebied op een zodanige plek plaatsvinden respectievelijk van dien aard zijn dat geen verstoring van de verwachte archeologische resten plaatsvindt, hetzij doordat archeologie in het plan wordt opgenomen, hetzij doordat kan worden aangetoond dat de ingrepen niet verstorend zullen zijn. Omdat het uitgangspunt van de archeologische monumentenzorg behoud in situ is, is*

²⁴ Zoals omschreven in paragraaf 2.6 Stappenplan archeologie in de ruimtelijke ordening

²⁵ Zie paragraaf 2.5

archeologievriendelijk bouwen een oplossing. Het staat initiatiefnemers daarom vrij om aan te tonen dat het bouwplan de onderliggende verwachte archeologische waarden niet verstoort en daarmee archeologie vriendelijk is.

2.4.3 Onderzoekstypen

De onderzoekstypen worden in deze paragraaf verder uitgewerkt. Welk type onderzoek er bij welke bodemverstoring binnen welke verwachtingszone nodig is, wordt beschreven in het stappenplan archeologie in de ruimtelijke ordening in paragraaf 2.6.

Het bureauonderzoek

Als eerste stap in het AMZ-proces dient een *bureauonderzoek* te worden uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Hiermee wordt inzicht verkregen in welke archeologische resten waar verwacht worden en reeds bekend zijn. Daarnaast kan ook bepaald worden waar deze mogelijk door geplande bodemingrepen bedreigd worden. Aangezien ten behoeve van deelrapport I reeds een uitvoerig gemeentedeckend bureauonderzoek is uitgevoerd, dient altijd dit rapport te worden geraadpleegd bij bureauonderzoeken. Daarnaast is het van belang om ook de update uit 2018 te raadplegen. In de meeste gevallen kan volstaan worden met een beknopt bureauonderzoek, d.w.z. een bureauonderzoek conform de vigerende KNA waarin de relevante delen van Deelrapport I en de update uit 2018 worden weergegeven en waarin actuele informatie van het plangebied wordt verwerkt (ARCHIS II²⁶). Voor de historische kernen en AMK-terreinen geldt dat dit nog aangevuld dient te worden met aantoonbaar nieuwe bronnen (o.m. over het gebouwd erfgoed). Daarnaast geldt als standaardliteratuur voor het hele gebied ook: Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik en A.H. Geurts, 2012: *Rhine-Meuse Delta Studies' Digital Basemap for Delta Evolution and Palaeogeography*. Dept. Physical Geography. Utrecht University. Digital Dataset. <http://persistent-identificer.nl/?identificer=urn:nbn:nl:ui:13-nqjn-zIAC>

Inventariserend veldonderzoek

Als de resultaten van het bureauonderzoek hier aanleiding toe geven dient vervolgens een *inventariserend veldonderzoek* (IVO) plaats te vinden. Vaak worden het bureauonderzoek en het veldonderzoek gelijktijdig uitgevoerd, maar dan nog zijn de resultaten van het bureauonderzoek richtinggevend voor de aard van het uit te voeren veldonderzoek. Het resultaat van een IVO is een rapport met een inhoudelijk (selectie-)advies (buiten normen van tijd en geld), aan de hand waarvan een beleidsbeslissing (meestal een selectiebesluit) genomen kan worden. Dit betekent dat de veldactiviteiten uitgevoerd worden tot het niveau waarop voldoende gegevens verzameld zijn om deze beslissing gefundeerd te kunnen nemen.

Verkennend of- karterend booronderzoek

Het doel van een IVO is het aanvullen en toetsen van de gespecificeerde verwachting. Dit gebeurt door middel van waarnemingen in het veld, waarbij informatie wordt verkregen over bekende of verwachte archeologische resten binnen een onderzoeksgebied. Meestal wordt eerst een *verkennend of karterend booronderzoek* uitgevoerd, indien mogelijk aangevuld met een oppervlaktekartering. Een verkennend booronderzoek is extensief van aard en heeft vooral tot doel inzicht te geven in de landschappelijke opbouw van een gebied en

---

26 Archeologisch Informatie Systeem. De centrale databank waarin de informatie over archeologische vindplaatsen is vastgelegd.

een inschatting te geven van de gaafheid en de mogelijke aanwezigheid van archeologische resten. Het onderzoek heeft niet tot doel archeologische resten op te sporen. Dit laatste is wel het geval bij karterend onderzoek (karterend booronderzoek of oppervlaktekartering). Bij karterend onderzoek wordt getracht een eerste inzicht te krijgen in de aan- of afwezigheid, de aard, het karakter, de omvang, de datering, de gaafheid, de conservering en de inhoudelijke kwaliteit van de archeologische resten. Indien geen archeologische resten (vindplaatsen) worden aangetroffen, of blijkt dat de archeologische resten niet door geplande ingrepen verstoord worden, gelden geen verdere restricties met betrekking tot de verdere planuitvoering.

Voor het uitvoeren van een dergelijk onderzoek is het verplicht om een Plan van Aanpak aan de gemeente te overleggen ter goedkeuring van de onderzoeksmethode.

Waarderend vervolgonderzoek

Indien in een onderzocht gebied archeologische resten worden vastgesteld, of er een gereede verwachting voor bestaat, dienen de omvang en gaafheid hiervan te worden vastgesteld aan de hand van een *waarderend vervolgonderzoek*. Ook deze waarderende fase is onderdeel van het IVO. Meestal gebeurt dit in de vorm van zogenaamd *proefsleuvenonderzoek* dat de mogelijkheid biedt om nauwkeurigere gegevens met betrekking tot aspecten als omvang, kwaliteit en kwantiteit van de archeologische sporen te verkrijgen. Door middel van één of enkele proefsleuven worden de archeologische sporen blootgelegd en opgetekend. Voor een dergelijk onderzoek is het conform de KNA verplicht om een Programma van Eisen op te laten stellen en deze door de gemeente te laten toetsen.

Selectiebesluit

De resultaten van het proefsleuvenonderzoek geven uitsluitsel over de behoudenswaardigheid van de archeologische resten, op basis waarvan door de bevoegde overheid (vaak de gemeente) een *selectiebesluit* kan worden genomen. Hierbij bestaan verschillende mogelijkheden:

- De vindplaats *is niet behoudenswaardig* of er zijn geen archeologische resten aangetroffen, er zijn geen verdere restricties voor de planvorming.
- De vindplaats *is behoudenswaardig*, en kan *in situ* behouden worden (bescherming) door het plan aan te passen.
- De vindplaats *is behoudenswaardig*, maar behoud *in situ* is niet reëel. In dit geval dient de vindplaats *ex situ behouden* te worden; dit betekent dat er een volwaardige opgraving conform de vigerende KNA dient te gebeuren.

Bij wijze van hoge uitzondering kan, afhankelijk van de aard van de geplande werkzaamheden, de aard van de verwachte archeologische resten en/of de aard van het gebied en het feit of er al een selectiebesluit is genomen, ook voor *archeologische begeleiding* van de inrichtingswerkzaamheden worden gekozen.

N.B. Een begeleiding dient aan dezelfde voorwaarden te voldoen als een archeologische opgraving of een Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. proefsleuven conform de vigerende KNA.

Zowel voorafgaand aan een waarderend onderzoek als aan een definitieve opgraving en een archeologische begeleiding dient een *Programma van Eisen* (PvE) te worden opgesteld, waarin de archeologische eisen staan omschreven waaraan het onderzoek dient te voldoen. Dit PvE dient te worden goedgekeurd door de bevoegde

overheid. Ook de beslissing over het doen van archeologisch onderzoek wordt genomen door de bevoegde overheid. De gemeente laat zich hiervoor adviseren door de door haar aangewezen deskundige. Voor het Land van Heusden en Altena is dit de regioarcheoloog.

Meldingsplicht

Archeologische vondsten die tijdens graafwerkzaamheden worden gedaan, vallen onder de informatieplicht zoals vastgelegd in artikel 5.10 van de Erfgoedwet. Dit houdt in dat, ook wanneer buiten een archeologisch onderzoek, archeologische resten (vondsten en/of sporen) worden aangetroffen, dit onmiddellijk bij het Rijk gemeld dient te worden. In de provincie Noord-Brabant kan deze melding ook gedaan worden bij het Provinciaal Meldpunt Bodemvondsten of bij een de gemeente Altena. Na de melding kan het nodig zijn om de archeologische resten in het veld te onderzoeken en te documenteren.

Steekproefsgewijs booronderzoek

Voor de vaststelling van de Nota archeologie is eenmalig de kans geboden om de verstoringsdiepte aan te tonen door middel van een *steekproefsgewijs booronderzoek* buiten de normen van de KNA. Van deze mogelijkheid is geen gebruik gemaakt.

2.5 Vrijstellingsgrenzen

Er hoeft niet altijd en overal archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het doel van gedegen archeologiebeleid is juist om het nut en de noodzaak van archeologisch onderzoek te kunnen bepalen. Hiertoe kunnen door de gemeente vrijstellingsgrenzen worden vastgesteld. Vrijstellingsgrenzen worden normaliter gebaseerd op een kwalitatieve afweging van wat wetenschappelijk noodzakelijk/wenselijk is en wat maatschappelijk haalbaar/betaalbaar is.²⁷ De vrijstellingsgrenzen kunnen zowel betrekking hebben op de omvang van het plangebied en/of de ingreep, als op de diepte van de ingreep.

In de archeologische geactualiseerde beleidskaart van de gemeente Altena zijn in totaal 17 verschillende archeologische waarden en/of verwachtingszones opgenomen. Deze 17 verwachtingen zijn door de gemeenten met archeologisch adviesbureau RAAP en de regioarcheoloog besproken. Vervolgens is door RAAP een advies gegeven voor de verdere categorisering van deze 17 verwachtingen om deze vervolgens uit te kunnen werken naar de Erfgoedverordening en de bestemmingsplannen.

De gekozen categorisering is overzichtelijk en werkbaar en staat het normale (agrarisch) gebruik van het land niet in de weg. Er is gekozen voor een categorisering naar zes beleidscategorieën, zie onderstaande tabel.

---

²⁷ Peeters, ir. M.M., Ellenkamp, G.R. 2010. RAAP rapport 2190: Overvloed, Beleidsadviezen bij de erfgoedkaart voor de gemeente Aalburg en Werkendam (alsmede Woudrichem). Deel 2:toelichting op de beleidsadvieskaart, pagina 22

archeologische kaarteenheid	categorie	beleidslijn	vrijstellingsgrens diepte + omvang
 AMK-terrein beschermd	1	in alle gevallen contact opnemen met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed	n.v.t. n.v.t.
 AMK-terrein	2	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv 100 m2
 archeologische vindplaats	2	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv 100 m2
 historische kern	2	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv 100 m2
 verdrinken nederzetting	3	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,5 m -Mv 250 m2
 hoge archeologische verwachting	3	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,3 m -Mv 250 m2
 hoge archeologische verwachting	3	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,5 m -Mv 250 m2
 middelhoge archeologische verwachting	4	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,5 m -Mv 500 m2
 middelhoge archeologische verwachting	4	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,5 m -Mv 500 m2
 middelhoge archeologische verwachting	4	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	1,5 m -Mv 500 m2
 middelhoge archeologische verwachting	4	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	3 m -Mv 500 m2
 middelhoge archeologische verwachting	4	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	5 m -Mv 500 m2
 middellage archeologische verwachting	5	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,5 m -Mv 1000 m2
 middellage archeologische verwachting	5	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	0,5 m -Mv 1000 m2
 middellage archeologische verwachting	5	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	1,5 m -Mv 1000 m2
 middellage archeologische verwachting	5	behoud in situ of; vroeg in planfase archeologisch onderzoek bij ingrepen groter dan:	3 m -Mv 1000 m2
 lage archeologische verwachting	6	archeologisch onderzoek vroeg in planfase bij MER-plichtige projecten vallend onder de Wro, de Wet Milieubeheer of de Tracewet	

Tabel 2.1 Categorisering archeologische waarden en verwachtingszones en bijbehorende beleidslijn²⁸

De vrijstellingsgrenzen bepalen bij welke oppervlakte en diepte archeologisch onderzoek nodig is. Het stappenplan in paragraaf 2.6 geeft vervolgens aan welk onderzoek verricht dient te worden. Uiteraard vergt dit per situatie *maatwerk* van de bevoegde overheid op advies van de door haar aangestelde deskundige. Het voordeel van de gehanteerde vrijstellingsgrenzen en het stappenplan is dat vaak een of meer stappen in de archeologische monumentenzorg overgeslagen kunnen worden en dat het voor iedereen duidelijk is welk onderzoek noodzakelijk is. Op deze manier kan op een zo efficiënt mogelijke manier, toegespitst op specifieke kenmerken in het Land van Heusden en Altena, gehoor gegeven worden aan de wettelijk geregelde zorgplicht die voor alle gemeenten geldt, zonder dat dit het normale gebruik en kleine ontwikkelingen hindert.

Tabel 3.1 geeft een overzicht van de vrijstellingsgrenzen die vigeren bij de archeologische waarden en/of verwachtingszones. Deze zijn gebiedsspecifiek en zijn anders dan die van andere gemeenten in de regio. Dit heeft te maken met het feit dat elders in West-Brabant vooral sprake is van zandgronden. Archeologische lagen/woongronden zijn daar eerder horizontaal verspreid, in tegenstelling tot het rivierengebied. Omdat in het rivierengebied sprake is van een gelaagd landschap, is deze gelaagdheid leidend in de vrijstellingsgrenzen, d.w.z. dat de *diepte* van een bodemingreep belangrijk is. Dat komt doordat het Land van Heusden en Altena onderhevig is geweest aan de invloed van de rivieren. Door overstromingen, inklinking van de bodem en het verleggen van de loop van rivieren is hier sprake van een 'gestapelde' bodem. Rivieren laten steeds sediment achter waardoor het oude maaiveld steeds dieper komt te liggen. Hierdoor varieert de diepte van de voor archeologie relevante bodemlagen aanzienlijk door het gebied heen. Het zal vaak voorkomen dat bodemingrepen tot een bepaalde diepte om die reden in het Land van Heusden en Altena vaker worden toegestaan dan in de 'zandgemeenten'. Daar worden bodemingrepen in eerste instantie afgewogen tegen de oppervlakte.

²⁸ G.R. Ellenkamp, 2018: Update archeologiekaart Land van Heusden en Altena. Verantwoording methodiek en kaartbeeld, RAAP-NOTTIE 6322.

2.6 Stappenplan Archeologie in de ruimtelijke ordening

In de voorgaande paragrafen is de beleidslijn beschreven ten aanzien van waar en wanneer archeologisch onderzoek dient plaats te vinden in geval van bodemingrepen in de gemeente.

De huidige wet- en regelgeving biedt de mogelijkheid om de initiatiefnemer van een bodemingreep, bij het afgeven van een omgevingsvergunning of het doorlopen van een ruimtelijke procedure te verplichten tot het laten uitvoeren van een archeologisch vooronderzoek. In paragraaf 2.5 staat aangegeven wanneer een ruimtelijke ontwikkeling onderzoeksplchtig is.

Om aan initiatiefnemers inzichtelijk te maken welke onderzoeken als eerste stap in de archeologische monumentenzorg nodig kunnen zijn, is een Stappenplan *Archeologie in de gemeentelijke organisatie* (zie onder) ontwikkeld. Hierin is geschematiseerd weergegeven welk onderzoek als eerste stap bij welke archeologische waarde of verwachtingszone nodig is. Het is mogelijk dat er van de standaard procedure afgeweken kan worden want bij bepaalde projecten blijft de procedure maatwerk, het is aan de gemeente hierover te beslissen. Om die reden wordt de initiatiefnemer altijd geadviseerd in een zo vroeg mogelijk stadium contact op te nemen met de bevoegde overheid om te bepalen welke aanpak benodigd is.

Voor het beoordelen of er sprake is van onderzoeksverplichting dient de bodemverstoorder te beschikken over de volgende gegevens:

- 1) een kaartje waarop de exacte plangebiedbegrenzing voor de ontwikkeling staat aangegeven, bij voorkeur een kadastrale tekening met alle percelen die betrokken worden in de aanvraag voor een vergunning ontheffing of planrealisatie.
- 2) de aard van de ontwikkeling: sloop en nieuwbouw, nieuwbouw op onbebouwd terrein of gedeeltelijke sloop en gedeeltelijke nieuwbouw
- 3) de oppervlakte van het totale plangebied en de oppervlakte van totaal te bebouwen gebied. De eerste maat is de maat van alle betrokken perceelsnummers en de tweede maat is de maat van de locatie waar de verstoorder voornemens is te gaan bouwen of anderszins te ontwikkelen
- 4) de diepte van de voorgenomen verstoring. De verstoorder dient bij schatting deze aan te geven, gerekend in meters onder maaiveld en geeft deze ook aan bij ingrepen die alleen bovengronds verwacht worden. Deze kunnen van invloed zijn op het uiteindelijk te volgen onderzoekstraject.
- 5) de termijnen waarop de ontwikkeling gaat spelen, met andere woorden waar bevindt de verwachte verstoring zich in de procedure?
- 6) zijn bodemverstorende activiteiten of mogelijke belemmeringen bekend van het plangebied? Daarbij kan gedacht worden aan milieuverontreinigingen en/of reeds uitgevoerde saneringen.

Wanneer deze gegevens zijn aangeleverd bij de bevoegde overheid, dan zal dit op advies van haar AMZ adviseur of er sprake is van een onderzoeksverplichting. Aan de hand van de bovenstaande benodigde gegevens, kunnen initiatiefnemers het onderstaand stappenplan doorlopen. De gemeente zal dit zelf ook doen, maar merkt op dat dit schema niet 'hard' is en dat er in sommige gevallen toch sprake is van maatwerk.

Stappenplan archeologie in de ruimtelijke ordening

1) Ligt uw plangebied in een gebied met de vastgestelde archeologische waarde 'AMK-terrein' (rood op de Archeologische beleidskaart)?

Ja Bodemingrepen zijn niet toegestaan

Einde procedure en neem contact op met de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed

Nee Ga naar vraag 2

2) Ligt uw plangebied in een gebied met de vastgestelde archeologisch waarde 'vindplaats' (roodbruin op de Archeologische beleidskaart) of 'historische kern' (oranje op de Archeologische beleidskaart)?

Ja Ga naar vraag 4

Nee Ga naar vraag 3

3) Heeft de bodemingreep die wordt beoogd in het plangebied een oppervlakte kleiner dan 100 m²?

Ja Bodemingrepen zijn in principe toegestaan. Indien tijdens graafwerkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen dient dit onmiddellijk te worden gemeld aan de minister van OC&W²⁹.

Einde procedure

Nee Ga naar vraag 4

4) In welke archeologische kaartenheid op de Archeologische beleidskaart valt uw plangebied?

Categorie 3

- Hoge archeologische verwachting

Bodemingrepen zijn in principe toegestaan. Indien een ingreep dieper gaat dan 30 cm of 50 cm onder maaiveld (afhankelijk van de archeologische kaartenheid op de Archeologische beleidskaart) en een planoppervlak omvat van 250 m² of meer dan is archeologisch onderzoek verplicht. Het principe 'de verstoorder betaalt' is van toepassing. De onderzoeksverplichting kan bestaan uit (de gemeente bepaalt op advies van haar deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg welk traject gekozen wordt):

- Beknopt bureauonderzoek conform de vigerende KNA en proefsleuvenonderzoek conform de vigerende KNA (in gebieden met een verwachte lage vondstdichtheid, voornamelijk grondsporen). Er dient bij het bepalen van de plaats van de proefsleuven gebruik gemaakt te worden van KNA Leidraad Proefsleuvenonderzoek. Hiervoor laat een Programma van Eisen opstellen en u legt deze ter beoordeling voor aan de gemeente;
- Beknopt bureauonderzoek conform de vigerende KNA en karterend booronderzoek conform de vigerende KNA (in gebieden met een verwachte dichte vondststrooiing maar slechte vondstzichtbaarheid). Het boorgrid dien afgestemd te worden op de aard van de verwachte vindplaatsen en er dient daarbij gebruikt gemaakt te worden van de KNA Leidraad IVO

---

²⁹ In de praktijk kan dit bij de gemeente worden gemeld die dit doorgeven aan het Meldpunt Archeologie van de provincie of aan de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (via archeologisch informatiesysteem ARCHIS).

Karterend Booronderzoek. Hiervoor laat u een Plan van Aanpak opstellen en u legt deze ter beoordeling voor aan de gemeente.

- **Verdronken nederzetting**

Bodemingrepen zijn in principe toegestaan. Indien een ingreep dieper gaat dan 50 cm onder maaiveld en het een planoppervlak behelst van 250 m² of meer dan is archeologisch onderzoek verplicht. De onderzoeksverplichting bestaat uit een beknopt bureauonderzoek conform de vigerende KNA en verkennend booronderzoek conform de vigerende KNA. Hiervoor laat u een Plan van Aanpak opstellen en u legt deze ter beoordeling voor aan de gemeente.

Categorie 4

- **Middelhoge archeologische verwachting**

Bodemingrepen zijn in principe toegestaan. Indien een ingreep dieper gaat dan 50 cm of 1,5 m of 3 m of 5 m onder maaiveld (afhankelijk van de archeologische kaartenheid op de Archeologische beleidskaart) en een planoppervlak omvatten van 500 m² of meer dan is archeologisch onderzoek verplicht. De onderzoeksverplichting bestaat uit een beknopt bureauonderzoek conform de vigerende KNA en verkennend booronderzoek conform de vigerende KNA. Hiervoor laat u een Plan van Aanpak opstellen en u legt deze ter beoordeling voor aan de gemeente.

Categorie 5

- **Middellage archeologische verwachting**

Bodemingrepen zijn in principe toegestaan. Indien een ingreep dieper gaat dan 50 cm of 1,5 m of 3 m onder maaiveld (afhankelijk van de archeologische kaartenheid op de Archeologische beleidskaart) en een planoppervlak omvatten van 1000 m² of meer dan is archeologisch onderzoek verplicht. De onderzoeksverplichting bestaat uit een beknopt bureauonderzoek conform de vigerende KNA en verkennend booronderzoek conform de vigerende KNA. Hiervoor laat u een Plan van Aanpak opstellen en u legt deze ter beoordeling voor aan de gemeente.

Categorie 6

- **Lage archeologische verwachting**

Bodemingrepen zijn in principe toegestaan. Archeologisch vooronderzoek is uitsluitend noodzakelijk bij MER-plichtige projecten vallend onder de Wro, de Wet Milieubeheer of de Tracéwet. Indien tijdens graafwerkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen dient dit onmiddellijk te worden gemeld aan de minister van OC&W.

5) U gaat de bodem verstoren dieper dan 30 cm onder maaiveld (huidig maaiveld) over een oppervlakte gelijk aan of groter dan 100m²?

Ja   De eerste stap in de archeologische monumentenzorg bestaat uit een uitvoerig bureauonderzoek conform de vigerende KNA.
Ga daarna verder naar vraag 6.

Nee   Bodemingrepen zijn toegestaan. Indien tijdens graafwerkzaamheden onverwacht toch archeologische

resten worden aangetroffen dient dit onmiddellijk te worden gemeld aan de minister van OC&W.

6) Er is inmiddels een archeologisch onderzoek uitgevoerd zoals hierboven is aangegeven. Is op basis van het selectiebesluit archeologisch vervolgonderzoek nodig?

Ja Ga verder naar vraag 7

Nee Het uitgevoerde onderzoek vormt het eind van het proces voor archeologie.

Einde procedure

7) U dient vervolgonderzoek uit te voeren?

In het geval van een Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. Proefsleuven laat u een Programma van Eisen (PvE) conform de vigerende KNA opstellen door een archeologisch onderzoeksbureau³⁰ en laat dit controleren door de bevoegde overheid, de gemeente (kosten zijn voor de initiatiefnemer). De gemeente schakelt voor de beoordeling van het PvE haar deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg in.

In het geval van een Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. verkennende of karterende boringen laat u een Plan van Aanpak (PvA) conform de vigerende KNA opstellen door een archeologisch onderzoeksbureau en laat dit controleren door de bevoegde overheid, de gemeente (kosten zijn voor de initiatiefnemer).

Ga verder naar vraag 8

8) U heeft een goedgekeurd Programma van Eisen (PvE) of Plan van Aanpak (PvA)?

U kunt nu offertes opvragen bij bedrijven of instellingen die hiervoor gecertificeerd zijn. U verstrekt zelf gunning aan één van deze partijen. Indien gewenst kunt u de uitgebrachte offertes laten beoordelen door de gemeente (kosten zijn voor de initiatiefnemer) om niet voor verrassingen komen te staan.

Ga verder naar vraag 9

9) Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd (dit geldt zowel voor het vooronderzoek, de eerste stap in de archeologische monumentenzorg, als voor het eventuele vervolgonderzoek) en u heeft een conceptrapport van uw archeologische aannemer ontvangen?

U biedt het conceptrapport, dat is opgesteld conform de vigerende KNA, ter toetsing/beoordeling aan aan de gemeente (kosten zijn voor de initiatiefnemer). De gemeente schakelt voor de beoordeling van het rapport haar deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg in. De procedure hiervoor is vastgelegd in de vigerende KNA en het eventueel nodige en aanwezige, goedgekeurde PvE of PvA. Het resultaat van een beoordeling van een conceptrapport is een schriftelijke reactie op het genoemde rapport met opmerkingen en aanbevelingen. Deze dienen te worden verwerkt in het definitieve rapport.

Ga verder naar vraag 10

---

³⁰ Gecertificeerde archeologische bedrijven zijn te vinden op de website van SIKB onder archeologie, www.sikb.nl

10) U heeft het conceptrapport met bevindingen teruggekregen van de gemeente?

Uw archeologische aannemer past het rapport op basis van de bevindingen aan. Het definitieve rapport wordt aangeleverd aan de gemeente en diens deskundige op het gebied van de archeologische monumentenzorg (zie beoordeling).

Ga verder naar vraag 11

11) Het rapport is definitief en het selectieadvies is:

Nee, er is in het plangebied geen sprake van een behoudenswaardige vindplaats. De archeologische monumentenzorg kan worden afgerond, in het bestemmingsplan wordt archeologie verwerkt als vrijgegeven terrein. Indien tijdens graafwerkzaamheden onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen dient dit onmiddellijk te worden gemeld aan de minister van OC&W.

Einde procedure

Ja, er is sprake van een behoudenswaardige vindplaats. In het bestemmingsplan wordt de dubbelbestemming 'Waarde-Archeologie' aan het behoudenswaardige (deel) van het terrein gegeven voor huidige dan wel toekomstige ontwikkelingen. Het college van B&W staat een behoud *in situ* (in de bodem ter plaatse) voor. Dit betekent bouwplannen archeologie vriendelijk maken of bouwen op een locatie met een lage(re) archeologische verwachting.

Einde procedure en het bouwplan wordt archeologievriendelijk uitgevoerd.

12) U heeft een behoudenswaardige vindplaats en wilt toch ontwikkelen waardoor behoud *in situ* (in de bodem ter plaatse) niet mogelijk is?

U laat een nieuw PvE conform de vigerende KNA opstellen voor een archeologische opgraving om behoud *ex situ* (veiligstellen in het veld en daarna opslag in het depot voor bodemvondsten te 's-Hertogenbosch) mogelijk te maken. Ook hier geldt nog steeds het principe 'de verstoorder betaalt'. De cyclus gaat opnieuw in met dezelfde stappen vanaf punt 7 (proefsleuven en PvE).

3

Archeologische Monumentenzorg en Ruimtelijke ordening

Hoofdstuk 3 Archeologische Monumentenzorg en Ruimtelijke Ordening

Het archeologisch erfgoed is uitermate fragiel en dreigt door de toenemende ruimteclaims in de verdrinking te raken. Door de ruimtelijke plannen tot 2010 werden in Nederland 140 wettelijk beschermde monumenten en ruim 28.000 ha gebied met een zeer hoge kans op archeologische waarden geraakt. Een schatting uit het midden van de jaren '90 van de 20ste eeuw maakt bijvoorbeeld duidelijk dat sinds de Tweede Wereldoorlog dertig procent van het bodemarchief is verdwenen. Indien dit verstoringstempo zou worden aangehouden, zouden de archeologische reserves tegen het eind van de 21ste eeuw zo goed als uitgeput zijn. Met name de laatste jaren is gebleken dat net op die plaatsen waar de archeologie een belangrijke plaats inneemt in het landschap, ontwikkelingen bijna niet te stuiten zijn.

Deze evolutie is niet onbegrijpelijk aangezien steeds opnieuw op zoek wordt gegaan naar ruimte voor nieuwe ontwikkelingen, voor huizenbouw en bedrijventerreinen en voor inrichtingen van openbaar nut, en daarbij in eerste plaats die gronden waardevol blijken, die reeds van oudsher geschikt en geliefd waren voor bewoning. Maar het archeologisch erfgoed is niet alleen een bedreigd goed dat dient te wijken voor ontwikkelingen. Archeologie is immers meer dan louter documenteren en registreren van wat bedreigd is. Archeologie kan namelijk een waardevolle aanvulling zijn bijvoorbeeld als inspiratiebron bij het ontwikkelen en ontwerpen van bouw- of inrichtingsplannen en vormt ongetwijfeld de ideale onderlegger voor de identiteit van een ontwikkelingslocatie. Conflicten ontstaan daar, waar extra openbare ruimte noodzakelijk wordt ten gevolge van de aanwezigheid van archeologische waarden. Dit betekent minder opbrengst voor de ontwikkelaar³¹ hoewel dit niet nodig is als er slim gebruik wordt gemaakt van archeologische informatie.

3.1 Verankering van de kaarten in de ruimtelijke ordening

De gemeente Altena stelt bij deze Nota archeologie ook de Archeologische beleidskaart vast met bijbehorende vrijstellingsgrenzen. Samen met de Erfgoedverordening vormen ze de basis voor het gemeentelijk archeologiebeleid. Voor wat betreft cultuurhistorie doorloopt de gemeente momenteel een soortgelijk traject.

3.1.1 Archeologie

Op basis van de archeologische beleidskaart is het (relatief) eenvoudig om vast te stellen of in een bepaald gebied archeologische resten aanwezig (kunnen) zijn, waarbij met ruimtelijke ontwikkelingen rekening dient te worden gehouden. Hiertoe is het belangrijk om de Archeologische beleidskaart juridisch te verankeren in het ruimtelijk ordeningstraject. Om die reden wordt de beleidskaart als onderdeel van de Nota archeologie en de Erfgoedverordening vastgesteld.

Het centrale juridische beleidsinstrument in het nieuwe archeologiebestel is de structuurvisie en het bestemmingsplan. Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet worden dit de omgevingsvisie en het omgevingsplan. Artikel 3.1.6. van het Besluit ruimtelijke ordening stelt dat de gemeenteraad bij de vaststelling

---

31 Rodenburg, C. 2007 *Grond voor verleden. Archeologische monumentenzorg in Tilburg*. Tilburg 2007.

van een bestemmingsplan of beheersverordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, altijd rekening dient te houden met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten archeologische monumenten.³² Het deel dat betrekking heeft op de besluitvorming in de fysieke leefomgeving gaat over naar de toekomstige Omgevingswet die voorzien is in 2021. Vooruitlopend op de datum van ingang van de Omgevingswet zijn deze artikelen te vinden in het Overgangsrecht in de Erfgoedwet, waar ze ongewijzigd van toepassing blijven zolang de Omgevingswet nog niet van kracht is (zie schematische afbeelding hieronder).³³ Het betreft:

- vergunningen tot wijziging, sloop of verwijdering van rijksmonumenten
- verordeningen, bestemmingsplannen, vergunningen en ontheffingen op het gebied van archeologie
- bescherming van stads- en dorpsgezichten

Van Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet Over duiding en omgang

Figuur 3.1 Overgangproces Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet

Concreet betekent dit dat de Archeologische beleidskaart zowel als input bij de *planvorming*, als bij de *planuitvoering* dient te worden gebruikt.

In de eerste plaats is het uitermate belangrijk dat de aanwezige en te verwachten archeologische waarden reeds in een zo vroeg mogelijke fase worden meegewogen bij de diverse ruimtelijke procedures (bestemmingsplannen, wijzigingen van het bestemmingsplan, omgevingsvergunningen waarbij wordt afgeweken van het bestemmingsplan, verordeningen enzovoorts). Hierdoor kunnen archeologische resten reeds vroegtijdig worden ontzien, ingepast en/of nader onderzocht. Mogelijk kunnen deze resten zelfs gebruikt worden als inspiratiebron ten aanzien van de nieuwe ontwikkelingen.

³² Zie ook §2.1.2 over de wijziging in deze stelling naar aanleiding van het amendement Ronnes.

³³ <https://cultureelerfgoed.nl/dossiers/erfgoedwet/overgangsrecht-monumentenwet-1988-naar-omgevingswet>

Met het wijzigen van de Archeologische beleidskaart en de ondergrens voor onderzoek, moeten ook de bestemmingsplannen hierop worden aangepast. Na vaststelling van de Nota archeologie en de Erfgoedverordening moet dan ook nog worden bekeken of er bijvoorbeeld met een sectoraal bestemmingsplan archeologie voor het gehele gemeentelijke grondgebied kan worden aangepast. De toenmalige gemeente Aalborg heeft een bestemmingsplan Dubbelbestemmingen en Gebiedsaanduidingen waarin voor het gemeentelijke grondgebied in een keer archeologie destijds planologisch juridisch is geregeld. Het voordeel hiervan is dat er slechts één plan gewijzigd hoeft te worden voor het aanpassen van archeologische waarden. Hiermee is deze werkwijze zeer effectief gebleken in het verleden. Of deze werkwijze mogelijk ook voor gemeente Altena geschikt is, is afhankelijk van de implementatie van de Omgevingswet en de hiervoor te kiezen werkwijze.

3.2 Erfgoedbeleid

Een gedegen erfgoedbeleid behelst meer dan alleen de juridische verankering van de Archeologische beleidskaart. In het voorliggende archeologiebeleid wordt om die reden ook aandacht geschonken aan de volgende onderwerpen:

- :
- vaststellen doelstellingen en uitgangspunten van het gemeentelijk erfgoedbeleid; :
- begeleiden van het archeologisch onderzoekstraject;
- Aanpassen van de Erfgoedverordening aan het geactualiseerde archeologiebeleid;
- vastleggen van onderzoeksresultaten;
- actualisatie momenten vastleggen erfgoedkaarten;
- fysieke bescherming en inrichting van archeologische terreinen en cultuurhistorische elementen;
- communicatie, presentatie en voorlichting;
- organisatie en financiën.

Bovenstaande zaken worden in deze beleidsnota voor archeologie verder uitgewerkt. Met de invoering van het toekomstige cultuurhistoriebeleid en het vaststellen van voorliggende actualisatie van het archeologiebeleid, krijgen beide aspecten een volwaardige plek binnen het gemeentelijke erfgoedbeleid.

3.3 Planregels, vergunningsvoorwaarden en Erfgoedverordening

Op grond van artikel 3.1.6. Besluit ruimtelijke ordening en 38a Monumentenwet 1988 (overgangsregeling) dient de gemeenteraad bij de vaststelling van een bestemmingsplan en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening te houden met archeologie. Voor de integratie van de archeologische monumentenzorg in de ruimtelijke ordening is de opname van archeologische waarden in het bestemmingsplan dus een essentiële eerste stap.³⁴

3.3.1 Het bestemmingsplan

De verschillende onderdelen van het bestemmingsplan kunnen cultureel erfgoed aspecten bevatten. Sommige zaken zijn verplicht, andere zaken zijn optioneel. Per gemeente kan dat verschillen op grond van het eigen beleid, al dan niet vastgelegd in de gemeentelijke verordening.

Cultureel erfgoed aspecten in het bestemmingsplan:

- In de toelichting dient een beschrijving te worden opgenomen van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden. Archeologie is hiervan een onderdeel.³⁵
- Op de verbeelding, in de toelichting en in de planregels dienen beschermde stads- en dorpsgezichten te worden opgenomen en beschreven.
- In het belang van de archeologische monumentenzorg kan een omgevingsvergunning voor een aanlegactiviteit als bedoeld in artikel 2.1, eerste lid, onderdeel b, van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht verplicht worden gesteld³⁶. Tevens kan worden bepaald dat de aanvrager van een dergelijke omgevingsvergunning een rapport dient over te leggen waarin de archeologische waarde van het terrein dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord naar het oordeel van het bestuursorgaan dat bevoegd is die vergunning te verlenen in voldoende mate is vastgesteld³⁷.

Het geactualiseerde archeologiebeleid vormt straks samen met het cultuurhistorische beleid de basis voor de verankering en borging van Erfgoed in de Omgevingsvisie en de Omgevingsplannen van de gemeente Altena.

---

³⁴ 40 Alkemade, M. *Voorbeeldbeleidsplan Gemeentelijke Archeologische Monumentenzorg, versie 2.0* Amersfoort 2008

³⁵ artikel 3.1.6, vijfde lid, onderdeel a van het Besluit ruimtelijke ordening

³⁶ Artikel 39 lid 1 Monumentenwet 1988 (overgangsregeling)

³⁷ Artikel 39 lid 2 Monumentenwet 1988 (overgangsregeling)

3.3.3 Erfgoedverordening

Het op gestandaardiseerde wijze opnemen van de archeologische informatie in bestemmingsplannen vindt normaal gesproken plaats bij de actualisering ervan. Dit kan betekenen dat in vigerende bestemmingsplannen archeologische informatie en regels nog enige tijd blijven ontbreken. Al is de archeologische informatie op de beleidskaart opgenomen, dan heeft deze nog geen automatische geldigheid binnen het planologisch proces. De Archeologische beleidskaart wordt om die reden, in afwachting van de actualisering van bestemmingsplannen, voor de gehele gemeente alvast geïmplementeerd via het vaststellen ervan tezamen met de voorliggende Nota archeologie en de Erfgoedverordening.

Door het vaststellen van een verordening wordt een tijdelijke bescherming gecreëerd voor die gebieden, waarvoor nog geen archeologie - vriendelijk bestemmingsplan van kracht is³⁸. Deze situatie is echter slechts tijdelijk en komt te vervallen op het moment dat een nieuw bestemmingsplan van kracht wordt waarin de bescherming van archeologische (verwachtings)waarden een volwaardige plaats innemen. Zodra er in een bepaald plangebied een archeologievriendelijk bestemmingsplan in werking is getreden, dan heeft de Erfgoedverordening enkel een aanvullende werking hierop.

Als aanvulling op de planologische maatregelen creëert de gemeente in de Erfgoedverordening onder meer de mogelijkheid om gemeentelijke archeologische monumenten aan te wijzen. In de Erfgoedverordening worden in ieder geval de volgende aspecten behandeld:

- de rol van de gemeente
- de rol van de monumentencommissie bij procedures en vergunningen voor monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten en beeldbepalende objecten;
- de eventuele andere wijzen waarop deskundigheid wordt ingebracht bij de verdere ontwikkeling van het archeologiebeleid, inclusief toezicht en handhaving daarvan;
- de status van de gemeentelijke Archeologische beleidskaart ;
- de doorvertaling van de Archeologische beleidskaart voor gebieden waarbij het binnen de bestaande bestemmingsplannen niet geregeld is;
- meldingsplicht voor projecten waarin het verstoringoppervlak onder de gestelde vrijstellingsgrens ligt en waarbij tijdens werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen of die na een correct archeologisch voortraject zijn vrijgegeven en waarbij tijdens werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen of die gelegen zijn in een gebied waarvan is aangetoond dat er reeds verstoring heeft plaatsgevonden die dieper reikt dan de verwachte archeologische vondstlaag en waarbij tijdens werkzaamheden toch archeologische waarden worden aangetroffen.

De gemeente Altena heeft ervoor gekozen om hun grondgebied archeologiebestendig te maken door gezamenlijk een Erfgoedverordening op te stellen welke tegelijkertijd met de vaststelling van de kaarten en voorliggende nota wordt vastgesteld.

---

38 Artikel 38a Monumentenwet 1988

4

Organisatie en instrumentarium

Hoofdstuk 4 Organisatie en instrumentarium

4.1 Archeologie in de gemeentelijke organisatie

Aangezien de zorg voor het archeologisch erfgoed binnen de gemeente niet vrijblijvend is, is het van groot belang dat:

- Alle betrokkenen binnen de gemeentelijke organisatie op de hoogte zijn van het gemeentelijk archeologiebeleid en de eisen die dit met zich meebrengt ten aanzien van ruimtelijke en andere relevante ingrepen;
- Er dient op gemeentelijk niveau nauwe afstemming en heldere werkafspraken worden gemaakt tussen de verschillende afdelingen die zich met de inrichting van de fysieke ruimte bezig houden. Hetzelfde geldt voor de buitendienst, die (ook kleinschalige) bodemverstorende ingrepen pleegt (o.a. groenvoorziening, waterbeheer, reconstructies, riolering, kabels/leidingen);
- Inwoners en andere potentiële 'bodemverstoorders' helder en eenduidig worden geïnformeerd over het gemeentelijke archeologiebeleid. Dat wil zeggen de vastgestelde eisen op het gebied van de archeologische monumentenzorg, het veroorzakersprincipe,

De procedure van de archeologische monumentenzorg wordt opgestart nadat het voornemen van de bodemverstorende ingreep kenbaar is gemaakt. Namens de gemeente wordt het proces vervolgens door een van de medewerkers van de betreffende afdeling van de gemeente opgestart en begeleid. Deze wordt voor selectie en waardering ondersteund door de expertise van een door de bevoegde overheid aangewezen deskundige (de regioarcheoloog).

Om voor een ieder zowel binnen de gemeentelijke organisatie als buiten de gemeentelijke organisatie inzichtelijk te maken wanneer er welke stappen in het archeologische monumentenzorg proces doorlopen moeten worden is in hoofdstuk 2 een stappenplan Archeologie in de ruimtelijke ordening opgenomen. Dit vigeert tevens als leidraad voor de omgevingsvergunningprocedure. De feitelijke vergunningverlening of -weigering is een formele bestuurlijke beslissing die openstaat voor procedures van bezwaar en beroep. Door het bekend zijn van de procedures en de daaraan te stellen eisen, alsmede de geformuleerde afwegingskaders, worden verrassingen zoveel mogelijk vermeden en wordt de verwerkingsnelheid bevorderd. Dit vergroot de rechtszekerheid voor de initiatiefnemer.

4.2 De uitvoering van het archeologiebeleid

4.2.1 Archeologische beleidskaart

Nadat de Archeologische beleidskaart bestuurlijk is vastgesteld fungeert deze als een visuele vertaling van het gemeentelijk selectiebeleid en de Erfgoedverordening. Daarmee wordt de kaart ook formeel richtinggevend bij ontwikkeling van nieuwe, of het aanpassen van bestaande, ruimtelijke plannen en andere relevante ingrepen. Het overnemen van de archeologische gebieden van de beleidskaart in de gemeentelijke structuurvisies en bestemmingsplannen met de bijbehorende planregels is dan de logische volgende stap. Indien de beleidskaart gemakkelijk toegankelijk en te raadplegen is, bijvoorbeeld via internet of gemeentelijk intranet, zal er een belangrijke attenderende werking vanuit gaan. Een regelmatige actualisering is natuurlijk onmisbaar en om die reden zal de kaart ook digitaal worden vormgegeven en worden geïntegreerd in het gemeentelijk ruimtelijk of bodeminformatiesysteem zoals dat ook voor andere taakvelden beschikbaar is. De kaart zal periodiek worden geëvalueerd. De intentie is om de kaart eenmaal per bestuursperiode te evalueren. Indien daartoe aanleiding bestaat kan deze evaluatie ook eerder en/of later plaatsvinden.

4.2.2 Inpassing in ruimtelijke plannen

De toelichting bij het bestemmingsplan

In de toelichting van het betreffende bestemmingsplan zal worden ingegaan op het gemeentelijk archeologiebeleid. Hiermee wordt de onderbouwing van de dubbelbestemming 'Waarde – Archeologie' gegeven. Op de verbeelding worden met een aanduiding de vlakken aangegeven die archeologisch waardevol zijn of een archeologische verwachting kennen hoger dan een lage verwachting. In de planregels van het bestemmingsplan worden de relevante begrippen gedefinieerd en de archeologische waarden of verwachtingszones daadwerkelijk beschermd door al dan niet archeologische voorwaarden te stellen bij ruimtelijke ingrepen. In het bestemmingsplan kan worden bepaald dat bij de afgifte van de omgevingsvergunning archeologische voorwaarden kunnen worden gesteld.

De regels bij het bestemmingsplan

De regels en de verbeelding van het bestemmingsplan geven aan bij welke omgevingsvergunningen het noodzakelijk is een archeologisch rapport te overleggen. Ter bescherming van de archeologische waarden en verwachtingszones in een plangebied worden dergelijke zones op de verbeelding aangeduid met de dubbelbestemming 'Waarde–Archeologie'. In de planregels van het bestemmingsplan worden bouwregels opgenomen voor het uitvoeren van werken, geen bouwwerken zijnde, of werkzaamheden die schadelijk kunnen zijn voor de (verwachte) archeologische waarden. Dat geldt ook voor slopen. Daarvoor zijn de planomvang en de diepte van grondroerende werkzaamheden van belang. De planregels behandelen ook de procedurele kant. De Wabo geldt hier als instrument om de indieningsvereisten verder te onderbouwen.

De omgevingsvergunning

De vaststelling van het archeologisch beleid, inclusief de beleidskaart met de toelichting, leidt tot de verplichting om bij bodemingrepen (waaronder bouwplannen en slopen), rekening te houden met archeologische waarden. Dit is mogelijk gemaakt op basis van de Monumentenwet 1988 (overgangsregeling) en de Wabo (artikel 2.22 lid 3 onder d Wabo en art 5.2 Bor).

In hoofdstuk 5 (artikel 5.2.) van het Bor is aangegeven in welke gevallen welke voorschriften in ieder geval aan de vergunning kunnen of moeten worden verbonden of juist niet mogen worden verbonden. Dat heeft ook betrekking op bouwen of aanleggen in relatie tot archeologische monumentenzorg. Artikel 5.2. van het Bor is overigens van toepassing op gebieden die in het bestemmingsplan zijn aangemerkt als archeologisch waardevolle gebieden en in beschermde stads- en dorpsgezichten.

Artikel 5.2 lid 1 Bor geeft aan dat bij aanvraag van een omgevingsvergunning (ex artikel 2.1 lid 1 onder a Wabo), in het belang van de archeologische monumentenzorg in ieder geval voorschriften aan de omgevingsvergunning voor het bouwen van een bouwwerk worden verbonden, inhoudende een verplichting:

- tot het treffen van technische maatregelen waardoor monumenten in de bodem kunnen worden behouden;
- tot het doen van opgravingen in de zin van artikel 1, onder h, van de Monumentenwet 1988 (overgangsregeling), of;
- de activiteit die tot bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan bij die voorschriften te stellen kwalificaties.

Artikel 5.2 lid 2 Bor geeft aan dat bij aanvraag van een omgevingsvergunning (ex artikel 2.1 lid 1 onder b en c Wabo), in het belang van de archeologische monumentenzorg in ieder geval voorschriften aan de omgevingsvergunning voor het uitvoeren van een werk, geen bouwwerk zijnde (of van werkzaamheden, in gevallen waarin dat bij een bestemmingsplan, beheersverordening, exploitatieplan of voorbereidingsbesluit is bepaald) worden verbonden, inhoudende een verplichting:

- tot het treffen van technische maatregelen waardoor monumenten in de bodem kunnen worden behouden;
- tot het doen van opgravingen in de zin van artikel 1, onder h, van de Monumentenwet 1988, of;
- de activiteit die tot bodemverstoring leidt, te laten begeleiden door een deskundige op het terrein van de archeologische monumentenzorg die voldoet aan bij die voorschriften te stellen kwalificaties.

Artikel 5.2 lid 3 Bor geeft aan dat bij aanvraag van een omgevingsvergunning (ex artikel 2.1 lid 1 onder h Wabo), in het belang van de archeologische monumentenzorg voorschriften aan de omgevingsvergunning kunnen worden verbonden met betrekking tot de wijze van slopen.

Sinds de invoering van de Erfgoedwet is het van belang om naast bovenstaande in de bestemmingsplanregels te benoemen dat voor gravend onderzoek een Programma van Eisen en voor booronderzoek een Plan van Aanpak opgesteld moet worden en ter goedkeuring moet worden overlegd aan de gemeente. Daarnaast moet worden benoemd dat archeologisch onderzoek moet voldoen aan de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie en dat het alleen mag worden verricht door archeologische instanties met de juiste certificaten.

4.2.4 Regionale samenwerking

De gemeente Altena is ook op regionaal niveau actief op archeologiegebied. Binnen Regio West- Brabant neemt de gemeente Altena, samen met de andere gemeenten in West Brabant deel aan de regionale samenwerking op het gebied van de archeologische monumentenzorg. Het samenwerken in regionaal verband is voor de gemeente belangrijk, omdat archeologie niet bij de gemeentegrenzen ophoudt. Op deze manier kan in breder verband naar essentiële ontwikkelingen binnen de regio op het gebied van archeologie worden gekeken. De samenwerking heeft geleid tot de aanstelling van een regioarcheoloog, die de gemeenten op het gebied van de archeologische monumentenzorg adviseert, beleidsmatig ondersteunt en Plannen van Aanpak, Programma's van Eisen en rapporten toetst en selectiebesluiten voorbereidt. Gelijktijdig met de vaststelling van de Nota archeologie en de Erfgoedverordening hebben de gemeenten de regioarcheoloog aangesteld als deskundige. Hierdoor hebben zij de expertise op het gebied van de archeologische monumentenzorg zelf in huis.

5

Financiering

Hoofdstuk 5 Financiering

De wet- en regelgeving schrijft voor dat de kosten van archeologisch onderzoek primair bij de veroorzaker van de bodemverstoring (het veroorzakerprincipe) liggen. Vooronderzoek (bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek middels boringen of proefsleuven) dient dan ook een regulier onderdeel van de planvoorbereiding te zijn en van meet af aan te worden meegenomen in de projectbegroting van de ruimtelijke ontwikkeling. Dit geldt zowel voor initiatieven van de gemeente zelf als voor die van derden. Ook aan het uitvoeren van het gemeentelijk archeologiebeleid zijn kosten verbonden. Daarom is voor het opstellen en uitvoeren van archeologiebeleid vanuit het Rijk de Bestuurslastencompensatie ingesteld (zie verderop). Hieronder worden de belangrijkste risico's en mogelijke kostenposten voor de gemeente benoemd. Daarnaast worden mogelijkheden aangegeven om deze kosten zo goed mogelijk te beheersen. In dit hoofdstuk worden alle relevante financiële instrumenten verder geduid.

5.1 Risico's

Archeologie kan een financieel risico vormen in iedere exploitatie. Dat begint al bij de locatiekeuze: locaties zonder archeologische waarde of verwachting verdienen vanzelfsprekend de voorkeur vanuit het streven naar behoud *in situ*. Als behoud niet mogelijk is, of wanneer de maatschappelijke afweging anders uitvalt, moet rekening worden gehouden met de kosten van archeologisch onderzoek. De aard en omvang van de vindplaats(en) is daarvoor bepalend, evenals de bereikbaarheid van de resten en de vereiste onderzoeksmethode. Om duidelijkheid te krijgen in de kosten voor archeologisch onderzoek dient om die reden al in de vroegste fase van ruimtelijke plannen een eerste inschatting gemaakt te worden van de te verwachten archeologische waarden.

De gemeente sluit in het kader van de gebiedsontwikkeling regelmatig overeenkomsten af met particuliere projectontwikkelaars en grondexploitanten. Een dergelijke overeenkomst is gebaseerd op de Wet ruimtelijke ordening. In deze overeenkomst zal voortaan helder worden gemaakt wie de kosten voor het archeologisch onderzoek en de eventuele bijkomende risico's voor zijn rekening neemt.

5.2 Archeologieleges en Gemeentefonds

De zorgplicht voor het archeologisch erfgoed levert een aantal taken op voor de gemeente. Een deel van de kosten die voortkomen uit deze taken dekt de gemeente momenteel door het heffen van archeologieleges. Het gaat dan om werkzaamheden van de regioarcheoloog die direct op bepaalde projecten, en handelingen daarbinnen, kunnen worden verhaald en waarbij de initiatiefnemer van het project een particulier of ontwikkelaar is. Enkele voorbeelden:

Het adviseren in het kader van de archeologische monumentenzorg;

Het schrijven en/of toetsen van archeologische Programma's van Eisen;

Het toetsen van archeologische Plannen van Aanpak;

Het toetsen van archeologische rapportages.

Deze kosten worden op basis van werkelijk gemaakte kosten aan initiatiefnemers doorbelast. Indien er sprake is van een bouwplan zoals vernoemd in artikel 6.12 Wro, dan worden de kosten van archeologisch (voor) onderzoek doorbelast in de grondexploitatie, tenzij het kostenverhaal anderszins is verzekerd.

Gemeenten krijgen echter ook allen twee verschillende bijdragen voor het aspect archeologie in het Gemeentefonds. Het betreft de bestuurslastenvergoeding en een bedrag voor excessieve kosten. Het bedrag is afhankelijk van de hoeveelheid huishoudens. De gemeente Altena ontving in 2017 een bedrag van € 21.533,- in het Gemeentefonds. Hoewel gemeenten vanwege het veroorzakersprincipe alle kosten voor de omgang met het archeologisch erfgoed bij de initiatiefnemer mogen leggen, is de zorgplicht er een van de gemeente zelf. De gemeente kan er ook voor kiezen om het jaarlijks terugkerende bedrag in het Gemeentefonds te oormerken en te reserveren waarvoor het bedoeld is, namelijk voor de uitvoering van de zorgplicht. Met dit bedrag kan de gemeente de kosten voor haar deskundige dekken en daarmee de leges drastisch verlagen of zelfs achterwege laten.

5.3 Grondexploitatiebijdrage

De Grondexploitatiewet (GreX) maakt deel uit van de Wro en Bro. De GreX regelt de financieel technische en juridische kanten van de grondexploitatie en alles wat direct of indirect met grondexploitatie en locatieontwikkeling te maken heeft. Deze wet is een instrumentarium dat nodig is voor kostenverhaal, verevening en het stellen van locatie eisen bij locatieontwikkeling.

Als een ruimtelijk plan (o.a. bestemmingsplan, omgevingsvergunning of een wijzigingsplan) ontwikkelingsgericht is en er kosten voor de gemeente zijn, dan dient de gemeente ook een exploitatieplan op - en vast te stellen. De gemeenteraad moet het exploitatieplan tegelijk vaststellen met het plan dat het bouwen mogelijk maakt. Hiermee kan de gemeente grondexploitatiekosten die worden gemaakt voor de realisatie van bouwplannen, verhalen. Indien het kostenverhaal anderszins verzekerd is, bijvoorbeeld via de gronduitgifte of door middel van een anterieure overeenkomst, is het vaststellen van een exploitatieplan niet nodig.

De door de gemeente of provincie te verhalen kosten zijn opgenomen in de kostensoortenlijst van het Bro. Ook de kosten voor cultureel erfgoed zijn opgenomen in deze kostensoortenlijst. De onderzoekskosten die gemaakt moeten worden om archeologische en andere cultuurhistorische waarden te bepalen, kunnen meegenomen worden in de exploitatieopzet van het exploitatieplan en de anterieure overeenkomst. Dit geldt ook als cultureel erfgoed als een (bovenwijkse) voorziening of als een ruimtelijke ontwikkeling in de zin van de GreX is aan te merken. Voorbeeld hiervan is het herstel van een park of van landschapselementen, wat als cultureel erfgoed aan te merken is. Om hiervan gebruik te maken is het wel zaak om deze mogelijkheid op te nemen in een structuurvisie³⁹.

---

³⁹ Overgenomen uit www.minvrom.nl

5.4 Excessieve kosten

Op basis van Artikel 4.2 Wet algemene bepalingen omgevingsrecht, artikel 26 van de Ontgrondingenwet en artikel 15 lid 20 van de Wet milieubeheer kan een bodemverstoorder een verzoek om schadevergoeding doen wanneer de kosten van het archeologische onderzoek onredelijk hoog zijn. Uit de toelichting op de Wamz en Bamz blijkt dat vooral gedacht moet worden aan kosten in verband met opgravingen. De mogelijkheid bestaat namelijk dat, vooral bij kleinere bouw- en ontwikkelingsprojecten, de kosten van archeologische maatregelen tot een zodanige kostenstijging leiden dat dit niet meer in verhouding staat tot de bouw c.q. projectkosten, waardoor de exploitatie in gevaar komt. Of iets als schade of excessief moeten worden gekwalificeerd, is sterk afhankelijk van het (financiële) belang van de aanvrager, diens draagkracht, de mogelijkheden om naar een andere locatie om te zien en dergelijke meer.

De inschatting is dat aanvragen tot schadevergoedingen voor het niet verlenen van vergunningen niet (of nauwelijks) zullen worden toegekend. Het archeologiebeleid van de gemeente is namelijk zo vormgegeven dat in principe elke vergunningaanvraag zal worden verleend, in bepaalde gevallen onder het stellen van archeologische voorwaarden.

Daarnaast zullen in de bestemmingsplannen planregels in het belang van de archeologische monumentenzorg worden gesteld die van toepassing zijn op omgevingsvergunningen en omgevingsvergunningen waarbij wordt afgeweken van het bestemmingsplan. De aanvrager kan zich alvorens een vergunning of ontheffing aan te vragen hiervan op de hoogte stellen en hierop reageren.

De verstoorder dient de kosten te dragen tot de grens van wat de projectexploitatie kan dragen. In hoeverre kosten al dan niet ten laste moet blijven van de aanvrager (initiatiefnemer) is afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Een regeling voor de vergoeding van de archeologische onderzoekskosten geeft de wetgever niet. De gemeenten kunnen zelf een regeling voor vergoedingen van de archeologische opgravingskosten. Zolang deze regeling er echter nog niet is, is het aan de individuele colleges van burgemeester en wethouders om over schadeverzoeken in het kader van de Wabo te oordelen. In elk geval dienen initiatiefnemers de kosten voor archeologisch onderzoek bij hun plannen zelf te dragen. Ook dienen initiatiefnemers maatregelen te treffen om behoud van de verwachte archeologische waarden te bewerkstelligen en de kosten van mogelijk archeologisch onderzoek te beperken.

